

Stavovi odgajatelja o rodnim odnosima u odgojno-obrazovnome procesu

Topić, Ivana

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Teacher Education in Rijeka / Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:189:466311>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-26**



Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Teacher Education - FTERI Repository](#)



SVEUČILIŠTE U RIJECI
UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Ivana Topić

**Stavovi odgajatelja o rodnim odnosima u odgojno-obrazovnome
procesu**

DIPLOMSKI RAD

Rijeka, 2018. godina.

SVEUČILIŠTE U RIJECI

UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Diplomski sveučilišni studij Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

**Stavovi odgajatelja o rodnim odnosima u odgojno-obrazovnome
procesu**

DIPLOMSKI RAD

Predmet: Sociologija obitelji

Mentor: izv.prof.dr.sc. Željko Boneta

Student: Ivana Topić

Matični broj:0299006687

**U Rijeci,
srpanj 2018.**

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da sam završni rad izradila samostalno, uz preporuke i savjetovanje s mentorom. U izradi rada pridržavala sam se Uputa za izradu završnog rada i poštivala odredbe Etičkog kodeksa za studente/studentice Sveučilišta u Rijeci o akademskom poštenju.

Potpis studentice:

SAŽETAK

Cilj rada je ispitati stavove odgajatelja/ica o rodnim odnosima u odgojno-obrazovnome procesu. Rad se temelji na shvaćanju roda kao kulturno uvjetovanog pojma. Ispitan je rodni konzervativizam, stavovi i percepcija ponašanja djece te svijest o rodnoj jednakosti u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju. Istraživanje je provedeno na uzorku od 177 ispitanika/ca na području grada Rijeke te okolnih općina. Ispitana je povezanost sociodemografskih karakteristika ispitanika sa rodnim konzervativizmom, rodnim stereotipima vezanim uz ponašanje djece te svijesti o rodnoj jednakosti u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju. Mlađi ispitanici/e, ispitanici/e sa završenim diplomskim studijem te oni koji nisu educirani za provođenje programa vjerskog odgoja, pokazali su rodno egalitarnije stavove te višu percepciju važnosti rodne jednakosti u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju.

Ključne riječi: stavovi odgajatelja, rodne uloge, rani i predškolski odgoj i obrazovanje.

SUMMARY

The aim of the paper is to examine educator's attitudes about gender relations in the educational process. Paper is based on the concept of gender as a culturally conditioned, concept. Gender conservatism, attitudes and perceptions of the behavior of children and awareness of gender equality in early and preschool education were examined. The survey was conducted on a sample of 177 respondents in the area of Rijeka and surrounding municipalities. Correlation between socio-demographic characteristics of respondents with gender conservatism, gender stereotypes related to child behavior and awareness of gender equality in early and preschool education and education was studied. Younger respondents, those with graduate degrees and those without education for the implementation of religious program, showed more gender-equal attitudes and a higher perception of the importance of gender equality in early and preschool education.

Key words: educator's attitudes, gender roles, early and preschool education.

SADRŽAJ

UVOD.....	1
1. SPOL, ROD I RODNE ULOGE.....	3
1.1. Teorije urođenosti – biološke determinacije.....	5
1.1.1. Hormoni i mozak.....	5
1.1.2. Sociobiologija – evolucija ljudskog ponašanja.....	6
1.1.3. Biologija i spolna podjela rada.....	6
1.2. Teorije društvene konstrukcije – kulturne determinacije.....	7
1.3. Rodna nejednakost i feministički pokreti.....	7
1.3.1. Radikalni feminizam.....	8
1.3.2. Marksistički i socijalistički feminizam.....	8
1.3.3. Liberalni feminizam.....	9
1.3.4. Crni/rasni feminizam.....	9
1.3.5. Postmoderni feminizam.....	10
1.4. Rodne predrasude, stereotipi i diskriminacija.....	10
2. PREGLED DOSADAŠNJIH ISTRAŽIVANJA.....	13
2.1. Društveni kontekst u Republici Hrvatskoj.....	15
3. RODNE RAZLIKE U ODGOJNO-OBRAZOVNOM SUSTAVU.....	18
3.1. Rani i predškolski odgoj i obrazovanje i uloga odgajatelja.....	20
4. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA.....	23
4.1. Cilj istraživanja.....	23
4.2. Hipoteze.....	24
4.3. Mjerni instrumenti.....	26
4.4. Uzorak i metoda istraživanja.....	29
5. REZULTATI I RASPRAVA.....	31
5.1. Struktura ispitanika.....	31
5.2. Rodni konzervativizam.....	33
5.3. Stavovi i percepcija ponašanja djece.....	37
5.4. Svijest o rodnoj jednakosti u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju.....	41
5.5. Interes za pitanje ravnopravnosti spolova u društvu.....	44

5.6. Povezanost rodnog konzervativizma sa stavovima i percepcijom ponašanja djece te sa sviješću o rodnoj jednakosti u RPOO	45
5.7. Povezanost dobi ispitanika sa rodnim konzervativizmom, stavovima i percepcijom ponašanja djece te svijesti o rodnoj jednakosti u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju.....	50
5.8. Povezanost stupnja obrazovanja ispitanika sa rodnim konzervativizmom, stavovima i percepcijom ponašanja djece te svijesti o rodnoj jednakosti u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju	52
5.9. Povezanost edukacije za provođenje vjerskog odgoja sa rodnim konzervativizmom, stavovima i percepcijom ponašanja djece te svijesti o rodnoj jednakosti u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju	54
6. ZAKLJUČAK	57
7. LITERATURA.....	61
8. PRILOZI.....	66

UVOD

Nukleusna obitelj, koja se sastoji od roditelja i djece, dugo se smatrala temeljnom jedinicom društvene organizacije koja je ispunjavala osnovne društvene uloge, od kojih je jedna od ključnih socijalizacija djece. No, obitelj se povijesno mijenjala. Različite društvene promjene izmijenile su sliku obitelji (Jugović i Kamenov, 2009), a jedna od tih promjena je i sve veća zaposlenost roditelja. Djeca rane i predškolske dobi sve više vremena provode u odgojno-obrazovnim ustanovama (čak i do deset sati dnevno). Prema analizama Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku (2018), u RH dolazi do porasta obuhvaćenosti djece programima ranoga i predškolskog odgoja i obrazovanja. Dječji vrtići mjesta su prve socijalizacije djece izvan obitelji, te mjesta gdje se djeca prvi puta susreću sa socijalnim, ekonomskim, kulturnim, pa tako i rodnim različitostima i podjelama. Sobol (2010) navodi da se prva prilika da se dijete susretne s nekom drugačijom, formaliziranom i strukturiranom vrstom odgojnoga pristupa događa upravo prilikom upisa u primarnu odgojno-obrazovnu ustanovu, gdje se otvara sasvim novi i vrlo vrijedan prostor za usvajanje novih znanja, ali i kvalitetnih društvenih ponašanja. Obrazovanje i izobrazba smatraju se ključnim čimbenicima u kojima su građani i građanke sposobni sudjelovati u društvenom i gospodarskom životu, ali također mogu biti i ključni čimbenici u određivanju neravnopravnosti u društvu (Lynch i Lodge, 2002, prema Ured za ravnopravnost spolova, 2010).

Rano djetinjstvo važan je period u formiranju rodnog identiteta. Rodni identitet se oblikuje i mijenja kroz interakciju sa vršnjacima, odraslima i širim socijalno-kulturnim kontekstom (Browne, 2004, MacNaughton, 2003, prema Pavlović Breneselović i Krnjaja, 2016). Rodna socijalizacija jedan je od osnovnih aspekata procesa opće socijalizacije. Djeca mogu prepoznati razlike između muškaraca i žena već sa dvije godine. Do dobi od tri ili četiri godine, već prihvaćaju kulturna očekivanja svoje rodne uloge (Bee, 2005, prema Oncu i Unluer, 2012). Budući da su djeca rane i predškolske dobi aktivno uključena u formiranje svog rodnog identiteta, posebice su ranjivi za razvoj restriktivnih i rigidnih stavova o

rodnim ulogama, posebice ako ih u tome podržavaju roditelji, odgajatelji, mediji ili drugi autoriteti (Cardona i sur., 2009). Spolna diferencijacija u predmetima koje učenici i učenice odabiru u višem obrazovanju i odabiru zanimanja, vezana je između ostalog uz rana iskustva učenja i socijalizacije te uz kulturne pretpostavke, navodi se u dokumentu Ureda za ravnopravnost spolova (2010). Važnost odgojno-obrazovnih ustanova i njihovih djelatnika prepoznata je i na razini EU, pa se tako primjerice u preporukama Odbora ministara/ministrica iz 2007., navodi da oni mogu utjecati na održavanje mehanizma odabira utemeljenog na spolu, ili suprotno – biti akteri društvene promjene. Nadalje, ističe se da se ravnopravnost muškaraca i žena te rodna perspektiva trebaju uključiti u sve razine obrazovnog sustava od najranije dobi.

1. SPOL, ROD I RODNE ULOGE

U hrvatskoj jezičnoj i društvenoj praksi, pojmovi spola i roda često se rabe kao sinonimi. Obično se pojam „spola“ upotrebljava i u značenju roda. Razlog je ne razlikovanja spola i roda to što su njihovi biološki i društveni utjecaji često pomiješani, navodi Galić (2009). U stranoj literaturi obično se nailazi na uporabu pojma roda (engl. *gender*). Američki psihoanalitičar Stoller (1968, prema Haralambos i Holborn, 2002) prvi je uveo distinkciju između spola i roda, prema kojemu se većina populacije može jasno kategorizirati kao muškarac ili žena, na temelju tjelesnih obilježja. U sociološkoj literaturi, općenito se naziv *spol* koristi kako bi se govorilo o anatomskim i fiziološkim razlikama koje određuju muška i ženska tijela (Giddens, 2007). U većini društava, spol je shvaćen kao kategorija s dvije alternative koje se međusobno isključuju – muško i žensko. Spol može odrediti „biološku sudbinu“ pojedinca, kao što je to primjerice mogućnost rađanja djece kod ženskog spola. Biološke se razlike uglavnom mogu lako uočiti te je jednostavno razlikovati muškarce od žena, između ostalog i zato jer se oni drugačije odijevaju i ponašaju – iako postoje iznimke (Wienclaw, 2011). Pogrešna je pretpostavka da se razlike između muškaraca i žena mogu pretpostaviti samo na temelju spola, tvrdi Galić (2009). *Rod* podrazumijeva društvene, kulturološke i povijesne razlike između žena i muškaraca te obuhvaća različite društvene uloge, identitete i očekivanja za žene i muškarce u društvu. Odnosi se na nebiološke, kulturalno i društveno proizvedene razlike žena i muškaraca, muškosti i ženskosti (Calhoun, Light i Keller, 1994; Wharton, 2005; Milić, 2007, prema Galić, 2009). Koncept roda se odnosi na društvene razlike koje su naučene, koje se mijenjaju s vremenom i koje imaju širok raspon varijacija unutar jedne kulture i između kultura (Ured za ravnopravnost spolova, 2007). Tako kategorija roda ukazuje na preoblikovani i društveno-kulturno uobličeni pojam spola u ljudskom društvu. Lindsey (2015) spol naziva „pripisanim statusom“, jer se osobe s njim rađaju, dok je rod „postignuti status“ iz razloga što se on uči. Rod se između ostalog definira i kao primarni način označavanja odnosa moći (Wallach Scott, 2003, prema Ured za ravnopravnost spolova, 2007).

Razlika između spola i roda je temeljna, jer mnoge razlike između žena i muškaraca nisu biološke po podrijetlu, navodi Giddens (2007). Rodne uloge su prema Pojmovniku rodne terminologije prema standardima Europske Unije „*skup kako nevidljivih, tako i jasno izraženih pravila koja upravljaju rodnim odnosima te dodjeljuju različite poslove i vrijednosti, odgovornosti i dužnosti muškarcima i ženama. Izražavaju se na tri razine: razini kulturne nadogradnje – kroz norme i vrijednosti u društvu, na razini institucija – blagostanja obitelji, obrazovnom sustavu i sustavu zapošljavanja itd., te na razini socijalizacijskih procesa, poglavito u obitelji*“ (Ured za ravnopravnost spolova, 2007: 78). Rodne se uloge odnose se na dijeljena kulturalna očekivanja o prikladnim ponašanjima s obzirom na spol. Osim ponašanja, ti rodno tipizirani atributi mogu biti i osobine ličnosti, uvjerenja, preferencije i stavovi (Spence i Helmreich, 1987; Galambos, 2004, prema Jugović, 2010). Uloge muškaraca i žena razlikuju se u različitim kulturama, ali svako je društvo stratificirano prema rodu. To što je netko rođen sa različitim genitalijama, znači i da živi različite živote (Galić, 2004).

Autorica Wharton (2005) navodi da rod nije samo karakteristika individue, nego karakteristika koja se javlja na svim razinama socijalnih struktura te ga ističe kao princip socijalne organizacije i kritičnu dimenziju oko koje se distribuiraju različiti socijalni resursi. Odgovarajući na pitanje zašto je rod bitan, autorica nadalje iznosi tri glavna razloga: on oblikuje identitet i bihevioralne dispozicije pojedinaca; oblikuje socijalnu interakciju, te organizira društvene institucije (kao što su obrazovanje, religija, pravni sustav i sl.).

Budući da je rod predmet istraživanja mnogih disciplina poput biologije, psihologije, antropologije i sociologije, te znanosti nude različite teorije kojima ga objašnjavaju. Od psihologijskih pristupa rodnim ulogama, ističu se dva najvažnija: kognitivističko-razvojni modeli (Kohlbergov model razvojnih faza i model rodnih shema), koji polaze od teorija da se razumijevanje rodnog identiteta i rodnih uloga mijenja usporedno s razvojem intelektualnih kapaciteta djece, i teorije socijalnog učenja, koje stavljaju naglasak na iskustvo u učenju rodno tipiziranih ponašanja (Jugović i Kamenov, 2009).

Haralambos i Holborn (2002) detaljno preispituju odnos spola i roda kroz različite sociološke pristupe, koji se iznose u nastavku rada. Prva skupina sociologa smatra da su muški i ženski rod biološki determinirani, dok druga skupina smatra da su uloge rodova kulturno determinirane.

1.1. Teorije urođenosti – biološke determinacije

1.1.1. Hormoni i mozak

Neki znanstvenici smatraju da se varijacije u ponašanju i društvenim ulogama muškaraca i žena mogu objasniti pomoću hormona i razlika u ljudskom mozgu. Oba spola proizvode niz spolnih hormona - žene obično proizvode više estrogena i progesterona, dok muškarci proizvode više testosterona i drugih androgena. Aktivnost tih hormona utječe na aktivnost živčanog sustava, što utječe na ponašanje, karakter i emocionalno stanje. Pokusi na životinjama dali su dokaze o vezi između androgenih hormona i agresivnog ponašanja. Najveća je kritika ovih pristupa upravo provođenje istraživanja na životinjama pri objašnjavanju razlika u ponašanju, što ne može primijeniti i na ponašanje kod ljudi.

Postoje i tvrdnje da hormoni imaju utjecaj na razvoj muškog i ženskog mozga, pa se tako često govori o lateralizaciji mozga (Nicholson, 1993, prema Haralambos i Holborn, 2002), kojom se lijeva i desna moždana hemisfera specijaliziraju za različite zadatke. Desna, koja je razvijenija kod žena, odnosi se na verbalne i jezične vještine, dok se lijeva, koja je razvijenija kod muškaraca odnosi na vizualno-prostorne sposobnosti. Rezultati ovih istraživanja prilično su kontradiktorni, tvrde kritičari, pa se spominje da su ove razlike moguća posljedica različite socijalizacije.

1.1.2. Sociobiologija – evolucija ljudskog ponašanja

Barash (1979, prema Haralambos i Holborn, 2002) je primijenio sociobiološki pristup na spol i rod. Sociobiologija se dijelom zasniva na Darwinovoj teoriji evolucije, ali ide i dalje od nje. Sociobiolozi smatraju da se ljudi razvijaju i mijenjaju u procesu prirodnog odabira, ali tvrde da ne evoluiraju samo tjelesna obilježja, već i ponašanje. Spolne razlike objašnjavaju tezom da muškarci i žene koriste različite strategije maksimizacije šansi za prenošenje vlastitih gena. Različite reproduktivne strategije navode muškarce i žene da se različito ponašaju, a time i da zauzmu različite društvene uloge. Muškarci će zato vjerojatnije biti agresivniji i promiskuitetniji, dok će žene biti sramežljivije i suzdržanije u potrazi za najboljim mogućim partnerom. Te razlike imaju i šire implikacije – žena je sigurna da dijete genetski njeno, pa je time i spremnija posvetiti punu pažnju odgoju djece, a u modernom društvu će stoga biti spremnija postati kućanicom. Potraga za najboljim muškarcem navodi žene da se udaju za muškarce višeg društvenog statusa, dok se muškarci moraju natjecati za pristup relativno oskudnim reproduktivnim kapacitetima žena.

Kritike ovog pristupa govore da nema znanstvenih dokaza da postoji izravna veza između obrazaca genetskog nasljeđivanja i ponašanja ljudi, te da se ljudsko ponašanje za razliku od životinjskog, više oblikuje okolinom nego instinktima i nije univerzalno. Feministički pristupi smatraju sociobiologiju pokušajem osiguravanja znanstvenog opravdanja muške moći, a zamjeraju im se i poteškoće u objašnjavanju ponašanja poput homoseksualnosti ili celibata.

1.1.3. Biologija i spolna podjela rada

Haralambos i Holborn (2002) iznose i teorije autora koji koriste biološke razlike između žena i muškaraca te ih povezuju sa društvenim ulogama. Tako primjerice Murdock (1949, prema Haralambos i Holborn, 2002) iznosi teoriju o spolnoj podjeli rada u društvu prema kojoj biološke razlike poput veće fizičke snage muškaraca i činjenice da žene rađaju djecu, vode do različitih rodnih uloga zbog čiste praktičnosti. Spolnu podjelu rada autor smatra najučinkovitijim načinom organizacije društva. Parsons (1955, prema Haralambos i Holborn, 2002) smatra da je žena

prvenstveno odgovorna za socijalizaciju djece, zbog unaprijed zadanog odnosa majke s malim djetetom. Ulogu muškarca vidi kao instrumentalnu – on je taj koji treba raditi i zarađivati za obitelj. Ženu naziva „ekspresivnom“, a njezina je uloga da pruža muškarcu/skrbniku ljubav i brigu. Obje uloge smatra važnima za funkcioniranje sustava (Wienclaw, 2011). Nadalje, Bowlby (1953, prema Haralambos i Holborn, 2002) smatra da je genetski utemeljena psihološka potreba za bliskim odnosom majke i djeteta, pa se tako majčinska uloga čvrsto pridaje ženi.

1.2. Teorije društvene konstrukcije – kulturne determinacije

Oakley (1974, prema Haralambos i Holborn, 2002) odbacuje shvaćanja prethodno spomenutih autora. Autorica smatra da su rodne uloge proizvedene kulturno, a ne biološki. Drugim riječima, ljudi uče ponašanje koje se očekuje od žena i muškaraca u njihovom društvu. Kakve god da bile biološke razlike među njima, upravo kultura ima najveći utjecaj na stvaranje muškog, odnosno ženskog ponašanja.

Autorica raspravlja o četiri načina na koji se stvaraju rodne uloge, a to su: 1) samoshvaćanje djeteta koje je pod utjecajem manipulacije (kada primjerice majke obraćaju više pažnje na odjeću kod djevojčica); 2) usmjeravanje djevojčica i dječaka prema različitim sadržajima (davanje različitih igračaka kojima uvježbavaju svoje buduće odrasle uloge); 3) verbalni izrazi (kao npr. „ti si zločest dečko“, što navodi djecu da se identificiraju sa svojim rodnom) te 4) izlaganje djece različitim aktivnostima (djevojčice se navodi da se uključuju u kućanske poslove i sl.).

1.3. Rodna nejednakost i feministički pokreti

Tvrđnje o povezanosti žena s prirodom ili viđenja žena bližima prirodi od muškaraca nameću cijeli niz pitanja koje tvore temelje feminističke kritike (Galić, 2004). Općenito, feminizam je ideologija koja je protivna rodnoj stratifikaciji i dominaciji muškaraca. Razvoj feminizma doveo je do toga da se pažnja usredotoči ne samo na razlike među muškarcima i ženama, nego i na podređeni položaj žena u

mnogim društvima. Feministička vjerovanja i prateće akcije usmjerene su prema postizanju pravde i jednakosti svih žena, teže razvoju društva u kojem su muškarci i žene jednaki u svim područjima života (Wienclaw, 2011). Razlikujemo nekoliko feminističkih pristupa: radikalni feminizam, marksistički i socijalistički feminizam, liberalni feminizam, crni feminizam te postmoderni feminizam, koji će se u nastavku rada detaljnije objasniti.

1.3.1. Radikalni feminizam

Ovaj pristup, čije su najpoznatije predstavnice S. Firestone i K. Millet, optužuje muškarce za eksploataciju žena, te smatra da oni od podređenosti žena imaju najviše koristi. Pripadnice ovog pokreta patrijarhat vide kao primarni izvor opresije žena - žene za muškarce obavljaju neplaćeni rad, baveći se odgojem djece i kućnim poslovima. Obitelj se smatra ključnom institucijom u kojoj se žene tlače u suvremenim društvima. Budući da cijelim društvom dominiraju muškarci, pripadnice ovog pristupa smatraju da se rodna jednakost ne može postići kroz politički i pravni sustav (Haralambos i Holborn, 2002; Wienclaw, 2011). Autorica Ortner (1974, prema Haralambos i Holborn, 2002) tvrdi da svaka kultura definira i vrednuje žensku biologiju. Smatra da su žene bliže prirodi od muškaraca, te su stoga od njih inferiornije. Tong (1998, prema Haralambos i Holborn, 2002) razlikuje dvije skupine radikalnih feministica: radikalno-libertarijanske, koje teže stanju androginije u kojemu se muškarci i žene ne razlikuju bitno, te radikalno-kulturne, koje vjeruju u superiornost ženskoga

1.3.2. Marksistički i socijalistički feminizam

Pripadnice ovog pokreta ne smatraju muškarce glavnim krivcima za eksploataciju žena, već za to optužuju kapitalizam kao prvenstveni izvor. Coontz i Henderson (1986, prema Haralambos i Holborn, 2002) smatraju da postojanje spolne podjele rada nije samo po sebi vodilo do nejednakosti. Prva društva bila su komunistička (žene i muškarci proizvodili su zajednička dobra), a društvene nejednakosti razvile su se kao posljedica promjena u vlasništvu. Pripadnice ovog

pokreta ističu da su žene jeftina radna snaga, a kapitalizam ih u interakciji sa patrijarhalnim sustavom čini manje vrijednima u društvu (Wienclaw, 2011). Smatraju da je neplaćeni rad majki i kućanica jedan od glavnih načina eksploatacije žena, od čega korist imaju kapitalisti zbog besplatne reprodukcije novih radnika. Naglašavaju i eksploataciju žena na radnim mjestima. Teže uspostavi komunističkog društva, kojim će nestati rodne razlike i nejednakosti (Haralambos i Holborn, 2002).

1.3.3. Liberalni feminizam

Liberalni feminizam je pokret koji smatra da rodna nejednakost potiče iz povijesne tradicije koja je postavila mnoge prepreke napredovanju žena. Ističe probleme kao što su individualna prava i jednake mogućnosti kao osnove za socijalnu pravdu (Wienclaw, 2011). Za liberalne feministice, od rodnih nejednakosti nitko nema koristi - i muškarci i žene trpe jer su potisnuti njihovi potencijali. Socijalizacija u rodne uloge ima posljedicu proizvodnje krutih, nefleksibilnih očekivanja od žena i muškaraca. Pripadnice ovog pokreta bave se stvaranjem jednakih mogućnosti, posebice u obrazovanju i poslu, te pokušavaju iskorijeniti stereotipna shvaćanja žena i muškaraca u dječjim knjigama i masovnim medijima (Haralambos i Holborn, 2002).

1.3.4. Crni/rasni feminizam

Pripadnice ovog pokreta, poput B. Hooks (1981, prema Haralambos i Holborn, 2002) bave se problemima i statusom crnkinja, čiji problemi nastaju ne samo iz roda nego i iz rase i klase. Brewer (1993, prema Haralambos i Holborn, 2002) tvrdi da su crne žene hendikepirane jer su crne, jer su žene i jer su pripadnice radničke klase, a svaka nejednakost jača i umnožava svaku od ostalih nejednakosti. Ovaj pokret pokušava objasniti primjerice zašto žene koje su pripadnice različitih rasa imaju drugačija iskustva od drugih unutar jednake društvene klase (Wienclaw, 2011).

1.3.5. Postmoderni feminizam

Postmoderni feminizam odbacuje tezu da postoji jedna jedina teorija koja može objasniti položaj žena u društvu, te ohrabruje prihvaćanje mnogih različitih gledišta kao istovrijednih. U ovom pokretu slave se razlike, te se kritizira ideja da neke karakteristike treba favorizirati nasuprot drugima. Zbog toga, pripadnice ovog pokreta ponekad odbacuju tezu da žene mogu napredovati preuzimajući obilježja muškaraca i zauzimajući društvene položaje tradicionalno rezervirane za muškarce. Stavljaju naglasak na korištenje jezika, te im je jedan od primarnih ciljeva dekonstrukcija muškog jezika i muškog shvaćanja svijeta. Jezik smatraju saveznikom muške racionalnosti, a on se koristi da bi se nametnuo umjetni red te da se izrazi muška želja za manipulacijom, kontrolom i postizanjem ciljeva. Cixous (1981, prema Haralambos i Holborn, 2002) jezik naziva falocentričnim – njegov oblik je muški, a način na koji se stvari izriču i pišu odražava muškost i mušku seksualnost. Iako neke pripadnice ovog pokreta više slave raznovrsnost, a druge različitost ženskosti, sve su one ujedinjene u svom naglasku o važnosti jezika.

1.4. Rodne predrasude, stereotipi i diskriminacija

Predrasude se odnose na generalizaciju, odnosno uopćeni stav koji dovodi do pretjerane kategorizacije neke grupe i njenih pripadnika/ca. Ako se jasno pokazuje stav prema drugoj grupi, riječ je o otvorenoj predrasudi, a ukoliko se stav ne iskazuje, ali ipak djelatno utječe na ponašanje skupine ili pojedinca/ke prema drugima, radi se o prikrivenoj predrasudi. U spektru predrasuda mogu se razlikovati sljedeće međusobno povezane podvrste: socijalne kategorije, stereotipi i neke društvene norme (Ured za ravnopravnost spolova, 2007).

U literaturi se stereotipe uglavnom opisuje kao vjerovanja o karakteristikama, svojstvima i ponašanjima određene grupe ljudi (Hilton i Von Hippel, 1996, prema Wenz, Olczyk, i Lorenz, 2016). Stereotipi su povezani sa neizbježnim i automatskim procesima kojima se ljude kategorizira obzirom na njihova biološka i socijalna obilježja (Fiske i sur, 1999, prema Wenz, Olczyk, i Lorenz, 2016). *Najčešće*

obuhvaćaju fizičke i psihičke karakteristike za koje se pretpostavlja da određuju prije svega nekog/u pojedinca/ku, a zatim cijelu grupu kojoj ta/j pojedinac/ka pripada (Ured za ravnopravnost spolova, 2007: 58). Stereotipi utječu na načine na koje se netko odnosi prema drugim ljudima, te tako dovode do diskriminacije pojedinca ili grupe – što u konačnici vodi ka nejednakosti prema nekoj osnovi.

Diskriminacija je aktivno djelovanje i ponašanje na temelju predrasuda ili namjernog osporavanja prava nekoj društvenoj grupi i/ili pripadnicima/cama tih grupa. Kriteriji osporavanja mogu se temeljiti na spolu/rodu, spolnoj orijentaciji, rasi, vjeroispovijesti, etnicitetu, dobi i sl. Seksizam je društveni i kulturni fenomen diskriminiranja ili segregiranja neke rodne grupe na temelju pripadnosti spolu (Galić, 2012). Spolna je diskriminacija svako isključivanje, ograničavanje ili nejednak tretman temeljen na spolu. *Uključuje sve oblike ponašanja ili predrasuda koji su usmjereni na osporavanje prava na temelju spola* (Ured za ravnopravnost spolova, 2007: 19, 87).

Društveni mehanizmi smanjivanja ili eliminiranja seksizma ostvaruju se pomoću rodno osviještenih politika (*gender mainstreaming*) koje podrazumijevaju uvođenje načela jednakosti žena i muškaraca u sva područja društvenog života i javne vlasti, uz mehanizme osvještavanja, oživotvorenja i stvaranja višestrukih uvjeta za ostvarivanje društvene jednakosti između žena i muškaraca u svim područjima rada, obrazovanja, politike i privatnog života (Galić, 2012). Nizom međunarodnih dokumenata koje je RH usvojila kao dio pravne stečevine Europske Unije, stvoren je pravni okvir za zaštitu od svih oblika diskriminacije na temelju spola ili roda (Bartulović, 2011).

Hrvatska je primjerice potpisnica Konvencije UN-a o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena, donesen je Zakon o ravnopravnosti spolova, Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, osnovano je više nevladinih udruga za ženska prava, Ured za ravnopravnost spolova Vlade RH, institut Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova itd. RH je u travnju 2018., unatoč mnogim prijedorima u javnosti i politici, ratificirala i Konvenciju Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, poznatiju kao Istanbulsku konvenciju. Nadalje, mnogi drugi zakoni u RH u sebi sadrže antidiskriminacijsku odredbu (Zakon o radu, Kazneni zakon i dr.). Međutim, iako su ravnopravnost spolova i poštovanje

seksualnih različitosti istaknuti kao vrijedni ciljevi na formalno-pravnoj razini, postojeći mehanizmi zaštite i dalje ostaju propusni za čitav niz diskriminirajućih praksi, ističe Bartulović (2011).

2. PREGLED DOSADAŠNJIH ISTRAŽIVANJA

Novija sociološka istraživanja bilježe trend po kojemu u modernim zapadnim društvima tradicionalna patrijarhalna podjela rodni uloga polako gubi na važnosti (Črpić, i sur., 2009). U istraživanju Leinert Novosel (2018) provedenom na uzorku zagrebačkih studenata, pokazalo se da na općoj razini društva mladi percipiraju uloge žena i muškaraca u osjetno manjoj mjeri rodno specifičnima nego prije sedamnaest godina. To se prvenstveno odnosi na sferu "izvan doma", u kojoj kontrolirano kroz vrste zanimanja i karakter uloga, postoji visok stupanj egalitarnosti u participaciji žena i muškaraca. Situacija je stoga osjetno drugačija u privatnoj sferi, "u domu", o čemu svjedoče podaci o opterećenosti žena obiteljskim zadaćama: kućanski poslovi, briga za odgoj i zdravlje djece i starijih članova obitelji dominantno su ženine zadaće, pri čemu su neke od njih u porastu u odnosu na 1999. godinu.

U opsežnom istraživanju "*Percepcija, iskustva i stavovi o rodnoj diskriminaciji u Republici Hrvatskoj*" (Kamenov i Galić, 2009), pokazalo se da prilično malo građana i građanki (18,3%) smatra da su žene i muškarci u hrvatskom društvu potpuno ravnopravni. Više od polovine ispitanika/ca (57,7%) ne misli da su žene i muškarci u Hrvatskoj potpuno ravnopravni, a gotovo četvrtina ima o tome neutralan stav, što je upozorenje da je neravnopravnost žena još uvijek značajan problem hrvatskog društva. No, činjenica da tek svaki peti ispitanik/ca smatra kako su žene i muškarci potpuno ravnopravni govori da su građani i građanke svjesni činjenice da su žene u Hrvatskoj još uvijek neravnopravno tretirane samo zbog njihovog spola. Tek svaki treći građanin/ka zna da je diskriminacija po spolu kažnjiva, a samo njih 12% zna koji je zakoni zabranjuju.

Nadalje, istraživanje je pokazalo da ravnopravnost žena i muškaraca u obitelji još uvijek nije ostvarena, te se često prepoznaje nejednak tretman sinova i kćeri. Iskustva rodne diskriminacije veća su u odnosu roditelja prema djeci nego u kasnijem životu sa partnerom. Rodna diskriminacija na štetu žena prisutnija je ondje gdje vladaju tradicionalniji nazori, a to je najčešće na selu, među najmanje obrazovanim osobama, starijima i u južnijim regijama Hrvatske. Obitelj je područje u

kojem su ispitanici/ce najčešće doživjeli neki oblik neravnopravnosti zbog spola (oko 20%), a također i područje u kojem bi ispitanici/ce bili najspremniji provoditi rodnu diskriminaciju (56%).

Sfera zaposlenosti pokazuje moderniju orijentaciju, naročito u pogledu općih stavova vezanih uz poželjnost žena kao zaposlenica, iako se i u tom području percipira nejednak tretman žena i muškaraca. Probleme većinom prepoznaju kroz lakše zapošljavanje muškaraca, njihovo preferiranje na odgovornijim i bolje plaćenim mjestima, a s druge strane, potplaćenost žena, njihovo teže napredovanje, brojnije otkaze i seksualno uznemiravanje.

Rezultati ovog istraživanja pokazali su i da obrazovanje u Hrvatskoj ima niz diskriminatornih značajki, od promicanja rodni stereotipa i različitog odnosa nastavnika/ca prema učenicima i učenicama. Iako većina ispitanika (80%) ima egalitarne stavove kada je riječ o općenitim pitanjima rodne ravnopravnosti, stavovi su drugačiji kada je riječ o konkretnim situacijama. Znatno broj ispitanika/ca smatra da muškarci trebaju ozbiljnije shvaćati svoje obrazovanje jer će jednog dana biti hranitelji obitelji, pa moraju biti uspješniji u stereotipno muškim predmetima (prirodoslovnim i tehničkim). Žene u usporedbi s muškarcima imaju egalitarnije stavove, ali također relativno znatno i same podržavaju promicanje tradicionalne slike žene putem obrazovanja te stereotipne izbore škola i zanimanja. Oko 10% ispitanika/ca doživjelo je neki oblik neravnopravnosti zbog spola u obrazovanju, a njih 46% bili bi najspremniji provoditi rodnu diskriminaciju u ovom području. Činjenica da obrazovni sustavi, pored rodno egalitarnih zakona i programa rade na smanjivanju rodne diskriminacije, i dalje (re)produciraju rodnu neravnopravnost upozorava na dublje i složenije razloge takvog funkcioniranja škole. Oni dobrim dijelom proizlaze iz društvene funkcije i naravi škole, koja se kao socijalizacijska institucija temelji na dominantnim društvenim vrijednostima i odnosima moći u društvu, uvelike obilježenim dugogodišnjom dominacijom patrijarhalne tradicije (Baranović i Leinert Novosel, 2009).

2.1. Društveni kontekst u Republici Hrvatskoj

U istraživanjima hrvatskog društva, često se nailazi na rezultate koji govore o kombinaciji retradiconalizacije i modernizacije. Sekulić (2011) navodi da se retradiconalizacija, koju karakterizira porat religioznosti i nacionalnog ekskluzivizma, događa kao posljedica propasti socijalističkog društva ali i traumatičnog iskustva Domovinskog rata. S druge strane, događa se jedna linija konstantne modernizacije u vidu sve većeg prihvaćanja rodne ravnopravnosti, tj. odbacivanja rodnog konzervativizma. Labus (2005, prema Marinović Jerolimov i Ančić, 2013) ističe da je u hrvatskom društvu prisutna konzistentna struktura koju određuje tradicionalna i kolektivna vrijednosna svijest, pri čemu su u većoj mjeri prihvaćene kolektivne vrijednosti obitelji, države, socijalne pravde, nacionalne prošlosti, koje su obilježene patrijarhalnim, autoritarnim, etnocentričnim te tradicionalnim emocionalno-psihološkim dimenzijama. Obzirom na specifičnu situaciju u kojoj se Hrvatska našla u tranzicijskom razdoblju, na djelu je bio proces retradiconalizacije, što je dovelo do usporavanja modernizacije hrvatskog društva (Županov, 1995; Ilišin, 2011, prema Sinovčić, Milavčić i Trut, 2015).

Nakon promjene društvenoga sustava 1990-ih, u Hrvatskoj se promijenio položaj i uloga religije i Rimokatoličke crkve - poraslo je njezino ukupno društveno značenje i javna prisutnost, te ona počinje participirati u područjima iz kojih je u prethodnom razdoblju bila isključena - politici, financijama, obrazovanju (Marinović Jerolimov i Ančić, 2013; Boneta, 2007). Prema zadnjem popisu stanovništva (2011), 93% ljudi pripada nekoj od konfesija, a od toga više od 86% pripada katoličanstvu. Nakon 1990., u više je istraživanja utvrđen značajan porast individualne religioznosti, podjednako na odrasloj populaciji i mladeži. Hrvatsko iskustvo Boneta (2007) uspoređuje s „njihanjem klatna“, jer religija u iznimno kratkom razdoblju od sistemski marginalne postaje prvorazrednom društvenom činjenicom. Religiozniji pojedinci u većem stupnju prihvaćaju tradicionalne vrijednosti (Balaban i Črpić, 1998; Labus, 2000, 2005, prema Marinović Jerolimov i Ančić, 2013). Dugotrajan utjecaj Rimokatoličke crkve uz dugotrajnu socijalizaciju unutar socijalističkih vrijednosti, Tomić-Koludrović i Kunac (2000, prema Sinovčić, Milavčić i Trut, 2015) navode kao korijene patrijarhalnih vrijednosti u hrvatskom društvu.

Unatoč tomu, istraživanja provedena nakon raspada Jugoslavije pokazuju da stavovi prema rodnim ulogama postaju sve egalitarniji, te da rodni konzervativizam ima stalnu tendenciju pada (Sinovčić, Milavčić i Trut, 2015). Posljedična dimenzija religioznosti koja se odnosi na učinak religioznosti u svakodnevnom životu pokazuje da su u znatnoj mjeri "na djelu" liberalne, moderne vrijednosti (Marinović Jerolimov, 2002; Črpić i Zrinščak, 2005, prema Marinović Jerolimov i Ančić, 2013). Sekulić (2011) to naziva „sekularizacijom na hrvatski način“, jer paralelno s revitalizacijom religije padaju druge vrijednosne orijentacije – iako religioznost raste, opada spolni konzervativizam. Drugim riječima, religioznost nije dio ukupnog trenda povećanja konzervativnih vrijednosti, jer postaje sve više izolirana od njih. Prema tome, modernizacija u nekim sferama ide pod ruku s tradicionalizacijom u drugim sferama. Treba naglasiti i da su urbanizirana područja s višom razinom modernizacije najčešće konfesionalno i etnički pluralna, a proces sekularizacije je ostavio u njima snažniji trag. U moderniziranim sredinama pojedinci pridaju manju važnost pripadanju religiji i crkvi (Boneta i Banovac, 2007, prema Boneta, 2007).

Gledajući kontekst odgoja i obrazovanja, u tom području također treba naglasiti utjecaj Rimokatoličke crkve. Prema Ugovoru između Svete Stolice i Republike Hrvatske o suradnji na području odgoja i kulture (1996), vjerski se odgoj provodi u predškolskim i školskim javnim ustanovama, a odgojno-obrazovni sustav uzima u obzir vrijednosti kršćanske etike. Vjeroučitelji/ce moraju imati ispravu o kanonskome mandatu (*missio canonica*) koju je izdao dijecezanski biskup. Za provođenje vjerskog odgoja djece predškolske dobi, odgajatelji/ce moraju završiti doškolovanje u organizaciji Katehetskoga instituta Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, a prema prijedlogu Nacionalnoga katehetskog ureda Hrvatske biskupske konferencije, u trajanju od jedne godine¹.

U posljednje vrijeme, svjedoci smo postojanja sve više konzervativnih organizacija, povezanih u svojevrsnu mrežu – to su različite građanske inicijative, političke stranke i udruge koje u svojim nastojanjima koriste različite pravne mehanizme za promicanje svojih interesa. Radi se o organizacijama koje su izravno

¹ Preuzeto sa: <https://www.kbf.unizg.hr/studiji/cjelozivotno-obrazovanje/>

ili neizravno dobivale podršku upravo od Rimokatoličke crkve, a svoju zabrinutost često usmjeravale upravo na iskorjenjivanje tradicionalnih obiteljskih vrijednosti, te nametanju različitih ideologija školama i vrtićima.

3. RODNE RAZLIKE U ODGOJNO-OBRAZOVNOM SUSTAVU

Analize koje rodne razlike u obrazovanju smještaju u širi socijalni kontekst znatnu pozornost posvećuju socijalizacijskim procesima kao faktorima koji utječu na nastajanje rodni razlika u obrazovanju, kao što je obitelj i, posebice, škola kao socijalna i kulturna sredina (Baranović, 2009). Nakon drugog vala feminizma 1970-ih, obrazovanje postaje važan dio u istraživanjima vezanim uz rodne razlike (Francis i Skelton, 2005; Dillabough, 2012, prema Hogan, 2013). Obrazovanje na različite načine sudjeluje u (re)produkciji rodni nejednakosti, navodi Baranović (2009): politikom zapošljavanja, izbornom procedurom za rukovodeća mjesta u školi, obrazovnim programima, pristupom obrazovanju ili školskom kulturom, odnosom nastavnika/ca prema učenicima/cama, evaluacijom učenika/ca itd. Autorica ističe da su škole i razredi mjesta gdje se djeca svakodnevno susreću sa socijalnim, ekonomskim, kulturnim i rodni raznolikostima i podjelama. Tako one mogu biti sredine koje im pružaju prostor za izražavanje i ostvarivanje individualnih interesa, mogu ih poticati i davati im podršku, ali isto tako mogu biti mjesta gdje su izloženi različitim pritiscima i konfliktima, uključujući i one na temelju spola.

Konfliktni teoretičari govore o „skrivenom kurikulumu“ kao važnom elementu, koji sadrži standarde prikladnog ponašanja u društvu ili kulturi, a koji se prenose putem obrazovnog sustava. On odražava implicitne, neizrečene zahtjeve škole koje učenik mora ispuniti. Skriveni se kurikulum ogleda u kulturi škole, osobinama i ponašanju učitelja prema učenicima i međusobno, vrijednostima, stavovima, stereotipima koje promiču te prioritetima i hijerarhiji kojima ih razvijaju (Jukić, 2013). Skriveni kurikulum suptilno ohrabruje ponašanja i stavove koji se smatraju prikladnim u društvu, pa se tako djevojčice ohrabruje za primjerice ekonomiju, a dječake za tehničko polje i znanost (Wienclaw, 2011). Bartulović (2011) navodi da je razvoj kvalitetnih mehanizama za detekciju diskriminacijskih praksi u školskom okružju otežan zbog izostanka sustavnih istraživanja o procesu rodne socijalizacije posredstvom obrazovanja. Iako je objavljen velik broj radova koji se bave temom rodne (ne)osviještenosti u obrazovanju, tek je manji broj njih

posvećen dimenziji spola/roda kao elementu skrivenog kurikuluma i ulozi škole u kulturnoj reprodukciji patrijarhalnih spolnih/rodnih normi i obrazaca ponašanja.

Presudnu ulogu na rodnu komunikaciju i interakciju sa učenicima ima odnos nastavnika/ce prema dječacima i djevojčicama. Istraživanja govore da je pri tome važno kakav koncept o ženama i muškarcima imaju učitelji/ce i kako vide njihov rodni identitet i ulogu. Problematičnim su se pokazala upravo njihova uvjerenja o razlikama u sposobnostima i različita očekivanja od dječaka i djevojčica. Johanson (2011, prema Gullberg i sur., 2017) navodi da pretpostavke koje netko ima o pojedincu, često nesvjesno, utječu na interakcije sa tom osobom. Tako se i pogled na dječju osobnost ogleda u načinu na koji se netko prema njemu odnosi, uzimajući u obzir dosadašnja iskustva i društvene norme vezane uz rod, pripadnost i sl. (Huneide, 2006, prema Gullberg i sur., 2017). Kako bi pojasnile način na koji se rod reproducira u interakcijama između učenika i učitelja Ridgeway i Correll (2004, prema Bartulović, 2013) razvijaju koncept '*socijalnog relacijskog konteksta*' koji obuhvaća sve situacije u kojima se pojedinci, u svrhu djelovanja, određuju u odnosu prema drugima. U tom procesu, osim razmjene određenog sadržaja, dolazi do aktiviranja hegemonijskih kulturnih uvjerenja o rodu koja funkcioniraju kao svojevrsan okvir koji utječe na ponašanje i samovrednovanje, usmjeravajući ga u rodno-konzistentnom pravcu. To znači da rodna dinamika između učitelja i učenika u kojoj se aktiviraju implicitna kulturna uvjerenja ne utječe samo na ponašanje u skladu s rodnim ulogama, već i na način na koji će to ponašanje biti evaluirano (Bartulović, 2011).

Rezultati istraživanja o spolnim/rodnim stereotipima provedenog među studenticama Pedagoškog fakulteta u Rijeci (Mušanović (1995; 2002, prema Bartulović, 2011) potvrđuju tezu o prenošenju patrijarhalnih normi o rodnim ulogama žena i muškaraca u obrazovni proces. Postojanje tradicionalnih rodnih stereotipa u budućih učiteljica, koje se na ponašajnoj razini manifestira kao prihvaćanje i prenošenje tradicionalne ženske rodne uloge, značajan je prediktor socijalizacije rodnih uloga učenika i učenica. Stereotipni stavovi učiteljica i učitelja o rodnim ulogama reflektiraju se u nastavnom procesu - u odabiru nastavnog sadržaja, načinu komunikacije i interpretiranju ponašanja učenika. Tradicionalne kategorije

muško-žensko na taj način postaju socijalizacijske norme koje škola uspješno reproducira (Mac an Ghail, Haywood i Popoviciu, 2007, prema Bartulović, 2011).

Istraživanja upozoravaju da je široko rasprostranjena pretpostavka da su dječaci inteligentniji od djevojčica, da imaju veći potencijal za akademski uspjeh, a posebice u matematici i prirodoslovnim znanostima. Takva je pretpostavka često praćena stereotipnim mišljenjem da su djevojčice bolje u opservaciji, socijalnim vještinama, jezicima i umjetnosti (Liu, 2006, prema Baranović, 2009). Bitno je naglasiti i da se uspjeh dječaka češće pripisuje njihovim sposobnostima, a uspjeh djevojčica marljivosti i poslušnosti. Istraživanje Eccles i sur (2004, prema Baranović 2009) pokazalo je da nastavnici matematike različitim očekivanjima od učenika i učenica utječu na njihove obrazovne i profesionalne odluke. Rezultati upozoravaju da je problem u tome što učenici i učenice interioriziraju ta stereotipna uvjerenja, te se time dugoročno doprinosi održavanju rodni stereotipa kod obrazovnih i profesionalnih odluka dječaka i djevojčica, primjerice kod odabira škole ili zanimanja. Leck (1987, prema Bartulović, 2013) ističe da je rod varijabla koja utječe na odnose moći u razrednoj interakciji jer se također i učenici, temeljem kulturnih uvjerenja, različito postavljaju prema učiteljicama i prema učiteljima. Učiteljice su često doživljavane kao majčinske figure i njegovateljice. Tako implicitna rodna očekivanja utječu na interakciju među učiteljima i učenicima, kao i na cjelokupni nastavni proces.

3.1. Rani i predškolski odgoj i obrazovanje i uloga odgajatelja

Većina dosadašnjih istraživanja provedena je na djeci školske dobi, te se fokusirala na ulogu koju škole i učitelji imaju u osnaživanju rodni stereotipa. Ipak, u zadnje vrijeme sve je veći interes znanstvenika/ca za polje ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja (Hogan, 2013). Rezultati mnogih istraživanja slični su onima u školi, a autorica Bayne (2013) navodi njihove rezultate, koji govore da se općenito smatra da su dječaci aktivniji od djevojčica, da zauzimaju više prostora, ulaze u opasne aktivnosti te često zadirkuju djevojčice. Također, smatra se da dominiraju unutar odgojno-obrazovnih skupina, da su češće u ulozi vođe, dok se djevojčice

uglavnom drže odgajatelja/ica, pomažu im, pospremaju sobu i sl. Odgajatelji/ce zahtijevaju više od djevojčica nego od dječaka, te su prema njima strože i više ih kontroliraju.

Dva su glavna faktora kojima rani i predškolski odgoj i obrazovanje utječe na dječju percepciju roda– materijali u skupini te instrukcije odgajatelja (Gee i Gee, 2005, prema Aina i Cameron, 2011). Tako se primjerice u skupinama često nalaze rodno stereotipne igračke, kao što su ružičasti setovi posuđa, ili rodno stereotipne slikovnice. Zanimljivo je istraživanje Andersona i Hamiltona (2007, prema Belamarić, 2010), koje je pokazalo da dječje knjige i slikovnice sadrže dvostruko više muških likova – i glavnih i sporednih. Na naslovnicama su pretežno muški likovi, kao i na ilustracijama (75%). Žene i dalje učestalije brinu o djeci i borave u kući, često su prikazane kao domaćice, a profesije i dalje slijede rodne stereotipe.

Upravo uloga odgajatelja i njihove percepcije rodnih uloga ističe se kao važna u razvoju rodnih odnosa unutar odgojno-obrazovne skupine. Istraživanja su pokazala da odgajatelji/ce često imaju pojednostavljena shvaćanja o rodu kao biološki ili socijalno determiniranom pojmu (Grieshaber, 2007; Robinson i Diaz, 2006; Blaise, 2013, prema Hogan, 2013). Chick, Heilman-Houser i Hunter (2002, prema Aina i Cameron, 2011) navode da su tradicionalno usmjereni odgajatelji/ce osnaživali rodne stereotipe tako što su djevojčice pohvaljivali za njihovu odjeću, frizuru, urednost i pomaganje, a dječake za snagu, fizičku vještinu te akademska postignuća. Istraživanje Hurley i Sutton (2012, prema Jukić, 2013) pokazalo je da u dobi od četiri godine djevojčice misle da su pametnije i superiornije od dječaka te da se više trude u radu, dok dječaci tako počinju kasnije razmišljati, sa sedam ili osam godina. Uznemirujuće je, tvrdi, što su i odgajateljice podržavale to mišljenje. Fagot (1985, prema Bartulović, 2013) je provela istraživanje koje je pokazalo presudnu ulogu komunikacije odgajatelja/ica sa dječacima i djevojčicama. U prvom promatranju, primijećeno je da se jednogodišnje djevojčice i dječaci ponašaju jedni prema drugima i prema svojim odgajateljima na isti način. Rodnu diferencijaciju potaknuli su upravo rodni stereotipi odgajatelja, koji su djevojčice poticali da budu tihe i mirne, a dječake da budu asertivni. Različit tretman rezultirao je drastičnim razlikama u obrascima ponašanja koji su primijećeni godinu dana kasnije, ukazujući time na povezanost

između koncepcija o rodnom ulogama koje odrasli putem interakcije prenose na djecu i rodno diferenciranih obrazaca ponašanja koje djevojčice i dječaci pod tim utjecajem razvijaju. Sue (2010, prema Bartulović, 2011) temeljnim problemom smatra „nevidljivost“ rodne diskriminacije kao prakse koja proizlazi iz osobne neosviještenosti „počinitelja“.

Liben i sur. (2001, prema Jukić, 2013) navode da već predškolska djeca uviđaju razlike između profesija i njihova statusa, pri čemu veći status pridaju tzv. „muškim“ zanimanjima i muškarcima. Zato je važno spomenuti i feminizaciju učiteljske (odgajateljske) profesije, koja označava standardnu pojavu koja se odražava u dominirajućem broju žena u ovim područjima, a vrlo je aktualna u suvremenom svijetu (Jukić, 2013). Peeters (2007) navodi da u europskim zemljama, zastupljenost muškaraca u području ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja iznosi tek od 1-3%. Prema podacima iz Statističkog ljetopisa Republike Hrvatske (2017), obrazovanje je sustav u kojem broj zaposlenih žena daleko premašuje broj zaposlenih muškaraca. Navodi se da u programima koji su vezani uz rani i predškolski odgoj i obrazovanje za pedagošku godinu 2016/2017 od ukupno 20 165 zaposlenih, njih 949 čine muškarci (iako nije navedeno na kojim radnim mjestima). Bartulović (2011) navodi da je velik broj žena u sustavu predškolskog i osnovnoškolskog obrazovanja povezan s romantičnom projekcijom majčinske uloge na ulogu učiteljice. Općenito, veći broj žena zaposlenih u sustavu obrazovanja, zdravstvenom sustavu i sustavu socijalne skrbi objašnjava se tradicionalnom podjelom društvenih uloga po spolu, koja se temelji na percepciji žene kao nježne, skrbne, drage, požrtvovne, strpljive, usmjerene na djecu i služenje ostalim članovima društva (Dovidio, Glick i Rudman, 2005, prema Bartulović, 2011).

4. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Provedeno istraživanje bavi se ispitivanjem stavova odgajatelja/ca o rodnim odnosima u odgojno-obrazovnom procesu, s obzirom na rodni konzervativizam, interes za pitanje ravnopravnosti spolova u društvu te ostale karakteristike (dob i radni staž, stupanj obrazovanja, edukaciju za provođenje vjerskog odgoja).

4.1. Cilj istraživanja

S obzirom na navedene uočene promjene u muško-ženskim odnosima moći u društvu, te zbog nedostatka istraživanja o rodnoj socijalizaciji putem sustava odgoja i obrazovanja, proizašao je interes za ovu temu. Kao što su naglasile Kamenov i Galić (2009), obrazovanje u Hrvatskoj još uvijek ima niz diskriminatornih značajki, od promicanja rodnih stereotipa do različitog odnosa prema učenicima i učenicama. Poseban interes izazvalo je to što se gotovo sva istraživanja na ovu temu fokusiraju na školski sustav, dok se o sustavu ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja gotovo i ne nailaze slična istraživanja, posebice na području Republike Hrvatske. Budući da sustav odgoja i obrazovanja može biti jedan od ključnih čimbenika u određivanju neravnopravnosti u društvu, cilj je ovog istraživanja ispitati stavove odgajatelja/ica o rodnim odnosima u odgojno obrazovnome procesu, te ispitati postoji li povezanost između njihovog stupnja rodnog konzervativizma sa sviješću o rodnoj jednakosti u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju.

4.2.Hipoteze

H1: Ispitani odgajatelji/ce iskazivati će više egalitarnih nego rodno konzervativnih stavova vezanih uz uloge žena i muškaraca.

U različitim istraživanjima rodne jednakosti (Galić, 2012; Kamenov i Galić, 2009; Črpić, 2009), pokazalo se da žene i obrazovaniji pojedinci iskazuju rodno egalitarnije stavove od muškaraca i ispitanika nižeg stupnja obrazovanja. Budući da su sudionici/e ovog istraživanja uglavnom zaposlene žene, višeg i visokog stupnja obrazovanja, očekuje se viša razina rodno egalitarnih stavova nego u općoj populaciji.

H1a: Ispitani odgajatelji/ce pokazivati će nisku razinu rodno stereotipnih stavova vezanih uz stavove i percepciju ponašanja djece.

H1b: Ispitani odgajatelji/ce pokazivati će visoku razinu svijesti o rodnoj jednakosti u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju.

H1c: Ispitani odgajatelji/ce pokazivati će visoku razinu interesa za pitanje ravnopravnosti spolova u društvu.

H2: Odgajatelji/ce koji iskazuju višu razinu rodnog konzervativizma, iskazivati će i više rodnih stereotipa prema ponašanju djece, te nižu svijest o važnosti rodne jednakosti u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju.

H3: Odgajatelji/ce starije dobi iskazivati će više rodno konzervativnih stavova, više rodno stereotipnih stavova vezanih uz ponašanje djece te nižu razinu svijesti o rodnoj jednakosti u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju.

U istraživanju Galić (2012) pokazalo se da starije dobne skupine (iznad 46 godina) pokazuju veću sklonost prema patrijarhalizmu, dok se mlađe skupine više priklanjaju rodnom egalitarizmu.

H4: Odgajatelji/ce sa visokim stupnjem obrazovanja (diplomskim studijem) iskazivati će manje rodno konzervativnih stavova, manje rodno stereotipnih stavova vezanih uz ponašanje djece te višu svijest o rodnoj jednakosti u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju.

Obrazovaniji ljudi u pravilu su skloniji rodnom egalitarizmu, pokazala su istraživanja (Galić, 2012). Odgajatelji/ce magistri/ce bi, prema studijskom programu Učiteljskog fakulteta u Rijeci, trebale nakon završenog studija promicati granice standardnog poimanja odgajateljskog zanimanja, te na sve složenije uvjete rada odgovarati kvalitativno višim obrazovnim postignućima². Iz tog se razloga pretpostavlja da će odgajateljice s diplomskom razinom obrazovanja iskazivati višu svijest o pitanjima rodne jednakosti u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju.

H5: Odgajatelji/ce koje su završile dodatnu edukaciju za provođenje vjerskog programa, iskazivati će više rodno konzervativnih stavova, stereotipnije stavove i percepciju ponašanja djece te nižu svijest o rodnoj jednakosti u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju.

U istraživanju Jensen i Jensen (1993, prema Jugović i Ančić, 2014) pokazalo se da je religioznost pojedinca povezana sa iskazivanjem rodnog konzervativizma. Galić i Nikodem (2006, prema Galić, 2012) potvrdili su hipotezu o povezanosti tradicionalističkog religijskog svjetonazora sa seksističkim dimenzijama rodnog identiteta (patrijarhalizmom). Frieze i sur. (2003, prema Jugović i Ančić, 2014) su došli do zaključka da ispitanici u Hrvatskoj, Sloveniji i SAD-u koji češće pohađaju religijske obrede, pokazuju višu razinu seksističkih stavova. Budući da je jedan od uvjeta za upis doškoloovanja za odgajatelje u vjeri prilaganje *duhovno-vjerničkog profila* (potvrde o sakramentima i duhovnom životu u crkvenoj zajednici)³, pretpostavlja se da će ti ispitanici/e iskazivati više rodno konzervativnih stavova. Pretpostavlja se da će iskazivati i nižu svijest po pitanjima rodne jednakosti u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju.

² Preuzeto sa: <http://www.ufri.uniri.hr/hr/studiji/diplomski-studij-ranog-i-predskolskog-odgoja-i-obrazovanja.html>

³ Preuzeto sa: <https://www.kbf.unizg.hr/studiji/cjelozivotno-obrazovanje/>

4.3. Mjerni instrumenti

Za provedbu ovog istraživanja, izrađen je upitnik (prilog 1), kojim su se ispitivali stavovi odgajatelja/ica o rodnom konzervativizmu, stavovi i percepcija ponašanja djece prilagođenu vrtićkom uzrastu, te svijest o rodnoj jednakosti u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju. Upitnik se sastoji od sljedećih mjernih instrumenata:

Rodni konzervativizam

Ispitivanje stavova o rodnom konzervativizmu temelji se na Hofstedeovoj dimenziji maskuliniteta/femininiteta. Dimenzije počivaju na tezi da je rod jedna od temeljnih dimenzija na kojoj se konstruira društvo. Odnosi se na privatnu sferu (briga za djecu i kućanski poslovi) te javnu sferu (vezanu uz zaposlenje). Izrađen je mjerni instrument Likertovog tipa, a pridružena mu je peterostupanjska skala procjene (1- „Uopće se ne slažem“, 2- „Uglavnom se ne slažem“, 3- „Niti se slažem, niti se ne slažem“, 4- „Uglavnom se slažem“ i 5- „U potpunosti se slažem“). Instrument se sastoji od 5 čestica:

1. Ako je u braku zaposlen samo jedan supružnik, prirodnije je da je to muškarac.
2. Žene su po prirodi pogodnije za kućanske poslove.
3. Podizanje djece je više majčinska dužnost, nego dužnost oca.
4. Za materijalnu sigurnost i osjećaje djeteta trebaju podjednako skrbiti i otac i majka.
5. Žene trebaju obavljati poslove koje muškarci ne obavljaju ili su ih napustili.

Stavovi i percepcija ponašanja djece

U ovom mjernom instrumentu, korištene su neke čestice iz modificirane skale autora Christensen i Massey (1989), a koju su u svom istraživanju stavova učitelja/ica koristili Tatar i Emanuel (2001). Neke su čestice modificirane, a neke

dodane za potrebe ovog istraživanja, obzirom da se radi o djeci ranog i predškolskog uzrasta. Za konstruiranje tih čestica, korišteni su rezultati istraživanja o stereotipima u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju koje je navela Bayne (2013). Izbačene su čestice koje se odnose na bolji uspjeh dječaka ili djevojčica u određenim područjima (primjerice jeziku ili matematici), za koje bi se negdje mogli pronaći znanstveni dokazi. Izrađen je mjerni instrument Likertovog tipa, a pridružena mu je peterostupanjska skala procjene (1-., *Uopće se ne slažem*“, 2-., *Uglavnom se ne slažem*“, 3-., *Niti se slažem, niti se ne slažem*“, 4-., *Uglavnom se slažem*“ i 5-., *U potpunosti se slažem*“). Instrument se sastoji od 6 čestica:

1. Djevojčice su bolji vođe nego dječaci.
2. Dječaci trebaju više discipline nego djevojčice.
3. Zadirkivanje djevojčica od strane dječaka prirodan je dio njihovog ponašanja te ga ne treba shvaćati kao velik problem.
4. Djevojčice imaju više smisla za estetiku i uređenje prostora od dječaka.
5. Poticanje dječaka na pokazivanje osjećaja je dugoročno štetno za njih.
6. Djevojčice bi trebale biti tiše i mirnije nego dječaci.

Svijest o rodnoj jednakosti u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju

Ovaj je mjerni instrument u potpunosti kreiran za potrebe ovog istraživanja, a ispituje stavove odgajatelja o važnosti rodne jednakosti kod djece. Također se radi o mjernom instrumentu Likertovog tipa, a pridružena mu je peterostupanjska skala procjene (1-., *Uopće se ne slažem*“, 2-., *Uglavnom se ne slažem*“, 3-., *Niti se slažem, niti se ne slažem*“, 4-., *Uglavnom se slažem*“ i 5-., *U potpunosti se slažem*“). Instrument se sastoji od 10 čestica:

1. Odgajatelji imaju važnu ulogu u promicanju rodne jednakosti kod djece.
2. Odgajatelji bi trebali koristiti rodno neutralne materijale u svom radu.
3. Muškarci i žene danas su ravnopravni i ne trebamo se time posebno baviti u vrtiću.
4. Uvođenje elemenata rodne jednakosti u rani i predškolski odgoj i obrazovanje može biti štetno za razvoj djece.
5. Djeca rodne uloge uče u svojoj obitelji i mi se kao odgajatelji ne trebamo miješati.
6. Rodna jednakost trebala bi biti integrirana u kurikulum vrtića.
7. Odgajatelji bi trebali biti više educirani po pitanju rodne jednakosti kroz inicijalno obrazovanje (fakultet).
8. Više muških odgajatelja unaprijedilo bi rodnu jednakost u vrtićima.
9. Uvođenje elemenata rodne jednakosti u rani i predškolski odgoj i obrazovanje ugrozilo bi obiteljske vrijednosti u našem društvu.
10. Odgajatelji bi trebali biti više educirani po pitanju rodne jednakosti kroz stručno usavršavanje (seminare, predavanja, radionice).

Interes za pitanje ravnopravnosti spolova

Interes za pitanje ravnopravnosti spolova u društvu ispitan je pitanjem – koliko ste zainteresirani za pitanje ravnopravnosti spolova u društvu, a uz to su ponuđeni odgovori:

- 1) Izrazito me zanima ova tema (pratim zakonske i druge propise).
- 2) Prilično me zanima ova tema (pratim medije – tv, novine, internet).
- 3) Slabo, baš ne pratim tu problematiku.
- 4) Uopće me to ne zanima

Dodatno obrazovanje

Ispitano je i dodatno obrazovanje ispitanika/ca, kroz čestice: *Jeste li završili edukaciju za provođenje programa obogaćenog specifičnim sadržajima* (program ranog učenja stranog jezika, program obogaćen specifičnim sadržajima iz sporta, program obogaćen vjerskim odgojem, i program koji nije naveden, a bilo ga je moguće upisati na prazno polje. Varijabla je pridružena dihtomna skala s odgovorima da/ne, za svaki od navedenih programa. Sljedeća je čestica *Radite li trenutno u odgojno-obrazovnoj skupini koja provodi tu vrstu programa?*, a pridružena joj je skala da/ne, te opcija upisivanja programa kojeg provodi.

Sociodemografske karakteristike

Ispitane su i sociodemografske karakteristike ispitanika: dob (otvoreno pitanje), radni staž (također otvoreno pitanje), te stupanj obrazovanja (1. *Srednja škola*, 2. *Viša škola (stručni preddiplomski studij RPOO)*, 3. *Sveučilišni preddiplomski studij RPOO*, 4. *Diplomski studij RPOO*). Ispitan je i status u vrtiću, sa mogućim odgovorima 1. *Odgajatelj/ica-pripravnik/ca*, 2. *Odgajatelj/ica*, 3. *Odgajatelj/ica mentor/ica* i 4. *Odgajatelj/ica savjetnik/ca*.

4.4. Uzorak i metoda istraživanja

Na prigodnom uzorku od 177 ispitanika/ca, istraživanje je provedeno metodom ankete. Anketa je provedena u svibnju i lipnju 2018. godine, na populaciji odgajateljica dječjih vrtića u gradu Rijeci, te u riječkom prigradu. Ukupno je podijeljeno 248 upitnika, od toga 75 u Gradu Rijeci (Dječji vrtić „Rijeka“), 45 u Kastvu (Dječji vrtić „Vladimir Nazor“), 40 u Matuljima (Dječji vrtić „Matulji“), 18 u Bakru (Dječji vrtić „Bakar“), 20 u Kostreni (Dječji vrtić „Zlatna ribica“), 20 u Opatiji (Dječji vrtić „Opatija“), te 30 u Viškovu (Dječji vrtić „Viškovo“). Studentica je osobno podijelila upitnike u većini vrtića, ili ih je slala poštom uz prethodni telefonski dogovor sa ravnateljicama. Od ukupno 248 podijeljenih upitnika, vratilo se

njih 179 (72,17%), od čega 177 ispravno ispunjenih, te 2 nevažeća (neispravna ili djelomično popunjena). Na samom upitniku, bilo je naznačeno da se on koristi samo za znanstvene svrhe, te da je dobrovoljan i anonimn, da se u svakom trenutku može odustati od njegova ispunjavanja.

5. REZULTATI I RASPRAVA

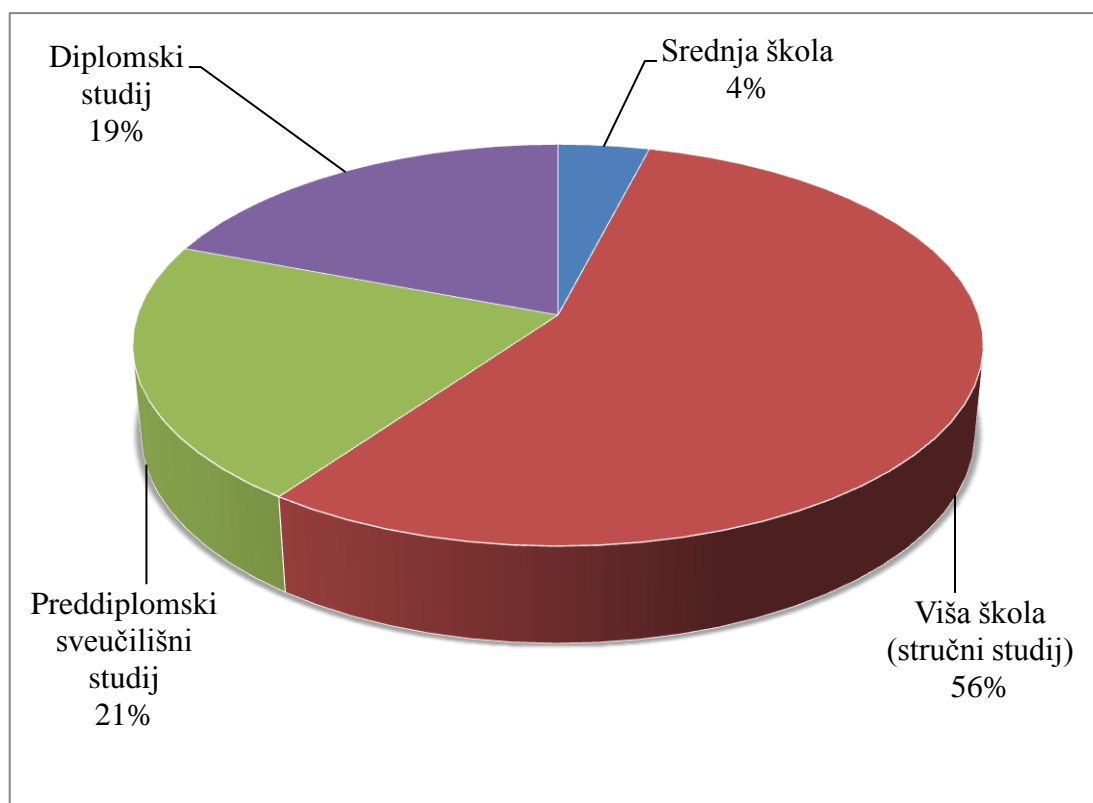
5.1. Struktura ispitanika

Raspon dobi anketiranih odgajatelja/ica kreće se od 22 do 64 godine. Aritmetička sredina dobi iznosi 40,7 godina. Obzirom na dob, ispitanici/e su podijeljene u dvije skupine za potrebe ovog istraživanja: mlađi/e od 45 i stariji/e od 45 godina. Razlog ovakve podjele jest pronalaženje mogućih generacijskih razlika, obzirom na to da se primarna socijalizacija ispitanika/ca starijih od 45 godina odvijala u vrijeme socijalizma. Uzimanje u obzir važnosti primarne socijalizacije ispitanika, koja se snažno usađuje u svijest, preuzeta po uzoru na istraživanje Čačić-Kumpes i sur. (2014). Ispitanika/ca starijih od 45 godina je ukupno 62 (35%), a mlađih od 45 godina 122 (65%). Raspon od najmlađe/g do najstarije/g ispitanika/ce iznosi 42 godine. Primijećeno je da je s područja grada Rijeke nešto više starijih odgajatelja/ica (prosječna dob je 45,30 godina) od područja izvan grada, gdje prosječna dob iznosi 38,60, što bi se moglo objasniti sve većim naseljavanjem tih područja, a posljedično i otvaranjem novih vrtića i zapošljavanjem više mladih odgajatelja/ica.

Po pitanju radnog staža, vrijednosti se kreću od manje od jedne godine, pa do najviše 43 godine radnog staža. Aritmetička sredina iznosi 15,73 godina

Što se tiče stupnja obrazovanja, tek je 7 odgajatelja/ica završilo srednju školu (4%), dok njih 76,8% ima viši stupanj obrazovanja – od toga 99 (55,9%) višu školu u vidu stručnog preddiplomskog studija, a 37 sveučilišni preddiplomski studij ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. 34 odgajatelja/ica (19,2%) ima završen diplomski studij ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja (raspodjela prikazana na Slici 1.), što nas upućuje na činjenicu da sve više odgajatelja/ica prepoznaje važnost diplomske razine obrazovanja, ali i na mogućnost da se više odazivaju na ispunjavanje upitnika.

Slika 2.: Stupanj obrazovanja (u %)



Od 177 ispitanih odgajatelja/ica, tek su je njih troje (1,7%) navelo da je njihov trenutni status odgajateljica – pripravnica, a njih šest (3,4%) da ima trenutni status odgajatelja/ica mentora/ice. Niti jedan ispitanik/ca nije kao svoj status navela odgajatelj/ica savjetnik/ca. Njih 168 (94,9%) kao svoj trenutni status navodi odgajatelj/ica. Zbog ovakve distribucije, moguće je postaviti pitanje iz kojih razloga odgajatelji/ce nisu više motivirani/e za napredovanje u struci, odnosno promocije u zvanja mentora i savjetnika.

Po pitanju dodatnog obrazovanja za provođenje programa obogaćenog specifičnim sadržajima, ukupno se 20 (11,3%) odgajatelja/ica izjasnilo da je završilo edukaciju za provođenje programa učenja stranog jezika, dok se njih 12 (6,8%) izjasnilo da je završilo edukaciju za provođenje programa specifičnim sadržajima iz sporta. Ukupno 24 odgajatelja/ice (13,6%) izjasnilo se da je završilo obrazovanje za

program obogaćen vjerskim odgojem, a time i status „odgajatelja u vjeri djece predškolske dobi“.

5.2. Rodni konzervativizam

U tablici 1. prikazane su varijable koje su se odnosile na mjerni instrument „rodni konzervativizam“, a odnose se na stavove odgajatelja/ica o ulogama žena i muškaraca u društvu - u privatnoj sferi (briga za kućanske poslove i podizanje djece) te javnoj sferi (vezano uz posao). Prikazani su postoci, aritmetičke sredine te standardna devijacija varijabli.

Tablica 1.: Rodni konzervativizam (u %)

TVRDNJA	1	2	3	4	5	\bar{x}	SD
Ako je u braku zaposlen samo jedan supružnik, prirodnije je da je to muškarac.	49,2	13,0	23,7	8,5	5,6	2,08	1,256
Žene su po prirodi pogodnije za kućanske poslove.	53,1	14,7	19,2	11,3	1,7	1,94	1,154
Podizanje djece je više majčinska dužnost nego dužnost oca.	59,9	18,6	15,3	4,0	2,3	1,70	1,014
Za materijalnu sigurnost i osjećaje djeteta trebaju podjednako skrbiti i otac i majka.	1,1	1,7	2,3	7,3	87,6	4,79	,674
Žene trebaju obavljati poslove koje muškarci više ne obavljaju ili koje su napustili.	55,9	15,3	21,5	2,3	2,3	1,76	1,024

(1=*uopće se ne slažem*; 2=*uglavnom se ne slažem*; 3=*niti se slažem, niti se ne slažem*; 4=*uglavnom se slažem*; 5=*u potpunosti se slažem*).

Na temelju uvida u Tablicu 1., za ovaj mjerni instrument primjećuje se da se ispitani u potpunosti ne slažu, ili uglavnom ne slažu sa većinom ponuđenih tvrdnji. Radi se o varijablama koje označavaju dominaciju muškaraca u društvu, te patrijarhalne rodne obrasce. Jedna se varijabla ističe po tome što se ispitanici/e s njom u većinom slažu - odnosi se na jednakost majki i očeva za skrb o djeci.

S obzirom na aritmetičke sredine, najprihvaćenija tvrdnja ($\bar{x}=4,79$) jest da „*za materijalnu sigurnost i osjećaje djeteta trebaju podjednako skrbiti i otac i majka*“. Sa ovom se tvrdnjom ne slaže tek zanemariv broj ispitanih (2,8%), dok se s njom slaže čak njih 94,9%, od toga većina potpuno. Ostale četiri varijable imaju nizak stupanj prihvaćanja. Od njih, najprihvaćenija je ona da „*ako je u braku zaposlen samo jedan supružnik, prirodnije je da je to muškarac*“ ($\bar{x}=2,08$), s tim da se gotovo polovica ispitanih (49,2%) u potpunosti ne slaže s ovom tvrdnjom, skoro jedna četvrtina ispitanih (23,7%) nije sigurna slaže li se ili ne s ovom tvrdnjom, dok 14,1% s njom iskazuje slaganje (5,6% potpuno). Iduća je tvrdnja da su „*žene po prirodi pogodnije za kućanske poslove*“ ($\bar{x}=1,94$), s kojom više od polovica ispitanih (53,1%) također izražava potpuno neslaganje, 18,7% ne izražavaju stav po tom pitanju, dok ih ukupno 12,9% izražava slaganje. Neslaganje ili potpuno neslaganje sa tvrdnjom da „*žene trebaju obavljati poslove koje muškarci više ne obavljaju ili su napustili*“ ($\bar{x}=1,76$) pokazuje ukupno 71,2% ispitanih, Sa ovom tvrdnjom slaganje i potpuno slaganje pokazuje 4,6% ispitanih, dok ih nešto više nego u ostalim tvrdnjama (21,2%) nema određen stav. Najmanje prihvaćena tvrdnja jest da je „*podizanje djece više majčinska dužnost nego dužnost oca*“ ($\bar{x}=1,70$), u kojoj stupanj neslaganja iznosi 78,5%, neodlučnih je po ovom pitanju 15,3% , dok slaganje izražava 6,3%. Najmanje prihvaćena tvrdnja odgovara najviše prihvaćenoj, s obzirom na to da su jedna drugoj kontradiktorne.

Kako bi se utvrdila konzistentnost stavova ispitanika/ca, napravljena je matrica korelacije čestica za ovaj mjerni instrument. Koristio se najprije test bivarijatne korelacije, a rezultati su prikazani u Tablici 2. (Pearsonov koeficijent korelacije te značajnost). Pokazalo se da je velik broj čestica statistički značajno povezan sa ostalima, pri čemu prva tvrdnja pokazuje najsnažniju povezanost sa svim ostalim tvrdnjama.

Tablica 2.: Matrica korelacije čestica – rodni konzervativizam

	Ako je u braku zaposlen samo jedan supružnik, prirodnije je da je to muškarac.	Žene su po prirodi pogodnije za kućanske poslove.	Podizanje djece je više majčinska dužnost nego dužnost oca.	Za materijalnu sigurnost i osjećaje djeteta trebaju podjednako skrbiti i otac i majka.	Žene trebaju obavljati poslove koje muškarci ne obavljaju ili su napustili.
Ako je u braku zaposlen samo jedan supružnik, prirodnije je da je to muškarac	1	,470**	,274**	-,200**	,330**
Žene su po prirodi pogodnije za kućanske poslove.	,470**	1	,416**	-105	,227**
Podizanje djece je više majčinska dužnost nego dužnost oca.	,274**	,416**	1	-161*	,160*
Za materijalnu sigurnost i osjećaje djeteta trebaju podjednako skrbiti i otac i majka.	-200**	-105	-161*	1	-140
Žene trebaju obavljati poslove koje muškarci ne obavljaju ili su napustili.	,330**	,227**	,160*	-140	1

**-korelacija je značajna na razini $p < 0,01$

*-korelacija je značajna na razini $p < 0,05$

Također, napravljen je hi-hvadrat test između varijabli, pri čemu su ispitanici podijeljeni u tri skupine (oni koji se slažu, koji su neutralni, te koji se ne slažu). Rezultati su se također pokazali statistički značajnima, a križanje između 1. i 2. tvrdnje prikazano je na Tablici 3. Potvrđena je povezanost između ove dvije varijable, pri čemu treba naglasiti da je jačina povezanosti niska. Ispitanici koji se slažu s tvrdnjom da, ako je u braku zaposlen samo jedan supružnik, prirodnije je da je to muškarac, u većini se slažu i sa tvrdnjom da su žene po prirodi pogodnije za kućanske poslove. Zanimljivo je da je udio onih koji se ne slažu s prvom, a slažu s drugom

tvrdnjom (3,6%). Dakle, stavovi rodno osvještenih ispitanika konzistentniji su od onih rodno konzervativnih i neodlučnih.

Tablica 3.: Hi-kvadrat test (rodni konzervativizam)

Ako je u braku zaposlen samo jedan supružnik, prirodnije je da je to muškarac.		Žene su po prirodi pogodnije za kućanske poslove.		
		Ne slaže se	Niti se slaže, niti se ne slaže	Slaže se
	Ne slaže se	83,6%	12,7%	3,6%
	Niti se slaže, niti se ne slaže	52,4%	26,2%	21,4%
Slaže se	24,0%	36,0%	40,0%	

	Vrijednost	p
Pearsonov hi-kvadrat	43,501	,001
Koeficijent asocijacije (Cramerov V)	,351	,001

Možemo zaključiti da deskriptivna analiza prikazuje da ispitanici/e odgajatelji/ce pokazuju relativno nizak stupanj rodno konzervativizma, odnosno visok stupanj rodne egalitarnosti. To je u skladu sa pretpostavkama (hipoteza 1), obzirom na činjenicu da je istraživanje provedeno na zaposlenim ženama, koje su uglavnom višeg i visokog stupnja obrazovanja, što se i u prethodnim istraživanjima (npr. Kamenov i Galić, 2009), pokazalo kao prediktor nižeg stupnja rodno konzervativizma. Novija istraživanja hrvatskog društva (npr. Galić, 2012; Sekulić, 2012) pokazuju da se sve više iskazuju stavovi rodne egalitarnosti. U ovom istraživanju čini se da odgajatelji/ce iskazuju još egalitarnije stavove od opće populacije. Ipak, treba uzeti u obzir kako postoji određena nesigurnost, ali i manje neslaganje s tvrdnjom da je primjerice, prirodnije da u braku bude zaposlen muškarac, što se može objasniti činjenicom da su u Hrvatskoj muškarci i dalje više plaćeni od žena za iste poslove (Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, 2017).

5.3. Stavovi i percepcija ponašanja djece

Sudeći prema podacima koji su prikazani u Tablici 4., ispitanici/e odgajateljice uglavnom izražavaju neslaganje sa ponuđenim stereotipnim tvrdnjama o ponašanju djece vrtićkog uzrasta. Također su prikazani postoci, aritmetičke sredine te standardna devijacija varijabli.

Iako se generalno može tvrditi da odgajatelji/ce ne podržavaju navedene tvrdnje, mogu se pronaći razlike u stupnju slaganja, odnosno neslaganja. Prema aritmetičkoj sredini, od svih je najprihvaćenija varijabla da „*djevojčice imaju više smisla za estetiku i uređenje prostora od dječaka*“ ($\bar{x}=2,47$). Iako gotovo polovica ispitanih (47,5%) iskazuje neslaganje (djelomično ili potpuno), gotovo trećina njih (31,6%) iskazuje neutralan stav po tom pitanju. Sa tvrdnjom se uglavnom slaže njih 17,5% dok ih se potpuno slaže tek 3,4%. Sljedeća prema stupnju prihvaćenosti jest tvrdnja da „*dječaci trebaju više discipline nego djevojčice*“ ($\bar{x}=2,08$). Iako se 60,4% ispitanih ne slaže s ovom tvrdnjom, primjećuje se da ih se, slično kao i u prethodnoj tvrdnji, 29,9% niti slaže, niti ne slaže s ovom tvrdnjom. Postotak slaganja iznosi ukupno 9,6%. Slična distribucija odgovora pronalazi se i u sljedećoj tvrdnji, „*djevojčice su bolji vođe nego dječaci*“ ($\bar{x}=2,04$), s kojom neslaganje opet iskazuje 59,9% ispitanih. Neutralan stav iskazuje njih 30,5%, dok slaganje ponovno iznosi 9,6% ispitanih. Slijedi tvrdnja da je „*zadirivanje djevojčica od strane dječaka prirodan dio njihovog ponašanja te ga ne treba smatrati kao velik problem*“ ($\bar{x}=1,86$), s kojom neslaganje iskazuje više od dvije trećine ispitanih (69,5%). Stav o tome pitanju ne iskazuje njih 21,5%, dok ih 7,9% iskazuje slaganje. Sljedeće dvije čestice pokazuju nešto drugačiju distribuciju odgovora, odnosno još veće neslaganje. S tvrdnjom da je „*poticanje dječaka na pokazivanje osjećaja dugoročno štetno za njih*“ ($\bar{x}=1,08$), ne slaže se 93,8% ispitanih, a tek 5,1% ne iskazuje stav po tom pitanju. Slaganje s ovom tvrdnjom iskazuje tek 5% ispitanih. Distribucija za najmanje prihvaćenu česticu, „*djevojčice bi trebale biti tiše i mirnije nego dječaci*“ ($\bar{x}=1,04$) vrlo je slična, pa se tako s njom ne slaže 94,4% ispitanih, dok je broj neutralnih (2,3%) i slaganja (0,6%) gotovo zanemariv. Čestica slična ovoj („*djevojčice bi trebale biti tiše i mirnije na školskom satu nego dječaci*“) u

istraživanju Baranović i Jugović (2009) na općoj populaciji također je bila karakterizirana većim neslaganjem (62,2%). Očekivano, odgovajatelji/ce pokazuju s ovom česticom još veću razinu neslaganja od opće populacije.

Tablica 4.: Stavovi percepciju ponašanja djece (u %)

TVRDNJA	1	2	3	4	5	\bar{x}	SD
Djevojčice su bolji vođe nego dječaci.	46,9	13,0	30,5	8,5	1,1	2,04	1,105
Dječaci trebaju više discipline nego djevojčice.	41,2	19,2	29,9	9,0	0,6	2,08	1,060
Zadirkivanje djevojčica prirodan je dio ponašanja dječaka te ga ne treba shvaćati kao veliki problem.	52,0	17,5	21,5	6,8	1,1	1,86	1,052
Djevojčice imaju više smisla za estetiku i uređenje prostora od dječaka.	29,4	18,1	31,6	17,5	3,4	2,47	1,183
Poticanje dječaka na pokazivanje osjećaja je dugoročno štetno za njih.	85,9	7,9	2,3	3,4	0,6	1,25	,711
Djevojčice bi trebale biti tiše i mirnije nego dječaci.	82,5	11,9	5,1	0	0,6	1,24	,596

(1=uopće se ne slažem; 2=uglavnom se ne slažem; 3=ni se slažem, ni se ne slažem; 4=uglavnom se slažem; 5= u potpunosti se slažem).

Kako bi se utvrdila konzistentnost stavova ispitanika za ovaj mjerni instrument, kao i za prethodni, napravljena je matrica korelacije (Tablica 5.) koristeći test bivarijatne korelacije. Skoro sve tvrdnje pokazuju statistički značajan stupanj slaganja ili neslaganja s ponuđenim tvrdnjama, čime je potvrđena relativno visoka konzistentnost stavova.

Tablica 5. Matrica korelacije – stavovi i percepcija ponašanja djece

	Djevojčice su bolji vođe nego dječaci.	Dječaci trebaju više discipline nego djevojčice.	Zadirkivanje djevojčica od strane dječaka prirodan je dio njihovog ponašanja te ga ne treba shvaćati kao velik problem.	Djevojčice imaju više smisla za estetiku i uređenje prostora od dječaka.	Poticanje dječaka na pokazivanje osjećaja dugoročno je štetno za njih.	Djevojčice bi trebale biti tiše i mirnije nego dječaci.
Djevojčice su bolji vođe nego dječaci.	1	,546**	,247**	,407**	,139	,270**
Dječaci trebaju više discipline nego djevojčice.	,546**	1	,368**	,657**	,183*	,327**
Zadirkivanje djevojčica od strane dječaka prirodan je dio njihovog ponašanja te ga ne treba shvaćati kao velik problem.	,247**	,368**	1	,362**	,229**	,191*
Djevojčice imaju više smisla za estetiku i uređenje prostora od dječaka.	,407**	,657**	,362**	1	,183*	,392**
Poticanje dječaka na pokazivanje osjećaja dugoročno je štetno za njih.	,139	,183*	,229**	,183*	1	,245**
Djevojčice bi trebale biti tiše i mirnije nego dječaci.	,270**	,327**	,191**	,392**	,245**	1

**-korelacija je značajna na razini $p < 0,01$

*-korelacija je značajna na razini $p < 0,05$

Hi-kvadrat testom pokušala se dodatno utvrditi konzistentnost stavova, pri čemu su dobiveni statistički značajni rezultati. U tablici 6., prikazano je križanje dviju varijabli – „djevojčice su bolji vođe nego dječaci“, te „djevojčice imaju više smisla za estetiku i uređenje prostora od dječaka“. Rezultati pokazuju da postoji statistički značajna povezanost, iako je ona ponovno niska – ispitanici koji se slažu s tvrdnjom da su djevojčice bolji vođe nego dječaci, slažu se da one imaju više smisla za estetiku i uređenje prostora od dječaka. 12,3% ispitanika koji ne iskazuju slaganje s prvom tvrdnjom, slažu se sa drugom.

Tablica 6.: Hi-kvadrat test (stavovi i percepcija ponašanja djece)

Djevojčice su bolji vođe nego dječaci.	Djevojčice imaju više smisla za estetiku i uređenje prostora nego dječaci.			
		Ne slaže se	Niti se slaže, niti se ne slaže	Slaže se
	Ne slaže se	59,4%	28,3%	12,3%
	Niti se slaže, niti se ne slaže	31,5%	44,4%	24,1%
Slaže se	23,5%	11,8%	64,7%	

	Vrijednost	p
Pearsonov hi-kvadrat	33,101	,001
Koeficijent asocijacije (Cramerov V)	,306	,001

Kao što je to bio slučaj sa prethodnim mjernim instrumentom rodnog konzervativizma, i u ovom mjernom instrumentu ispitanici/e iskazuju nisku razinu slaganja sa rodnim stereotipima po pitanju percepcije ponašanja djece ranog i predškolskog uzrasta, sukladno očekivanjima u hipotezi *Ia*. U ovom slučaju postoji i mogućnost davanja socijalno poželjnih odgovara, s obzirom na to da su ispitanici/e upitnike ispunjavali na radnom mjestu, odnosno u vrtiću. Usporedba s drugim sličnim istraživanjima nije moguća, budući da nije pronađeno niti jedno slično kvantitativno istraživanje na odgajateljima na našem području. Zanimljivo je

naglasiti da su mnoga kvalitativna istraživanja (npr. Gullberg i sur., 2017) pokazala da odgajatelji u svom radu ipak neizravno manifestiraju rodne stereotipe, pa je stoga moguće da se ovakva razina neslaganja s njima ipak odnosi samo na deklarativnu razinu.

5.4. Svijest o rodnoj jednakosti u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju

U Tablici 5., prikazana je distribucija rezultata za mjerni instrument „*svijest o rodnoj jednakosti u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju*“ zajedno sa postocima, aritmetičkim sredinama i standardnom devijacijom za svaku varijablu.

Uvidom u aritmetičke sredine, dolazi se do zaključka da ispitanici/e odgajatelji/ce prepoznaju važnost svoje uloge u promicanju rodne jednakosti kod djece, stoga je i najprihvaćenija tvrdnja ($\bar{x}=4,16$) „*odgajatelji imaju važnu ulogu u promicanju rodne jednakosti kod djece*“, sa slaganjem od 76,3%. Neslaganje s ovom tvrdnjom iznosi 4,5%, dok po ovom pitanju 19,2% ispitanika ne iskazuje stav. Sljedeća je tvrdnja po prihvaćenosti da bi „*više muških odgajatelja unaprijedilo rodnu jednakost u vrtićima*“, s kojom se slaže polovica ispitanika (50,5%). Ovu tvrdnju ne podržava 18% ispitanika. Sa tvrdnjom da bi „*rodna jednakost trebala biti integrirana u kurikulum vrtića*“ slaže se 43,4% ispitanika, dok ih je samo nešto manje (38,2%) neutralnog stava. Sljedeća je prema stupnju slaganja tvrdnja da bi „*odgajatelji u radu trebali koristiti rodno neutralne materijale*“ (47,1%), dok se s njom ne slaže više od četvrtine (29,3%) ispitanika. Ispitanici/e odgajatelji/ce su prema tvrdnjama o važnosti edukacije „*kroz stručno usavršavanje – seminare, predavanja, radionice*“ „te „*kroz inicijalno obrazovanje (fakultet)*“ prilično neutralnog stava (35,1% odnosno 26,9%).

Tablica 5.: Svijest o rodnoj jednakosti u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju (u%)

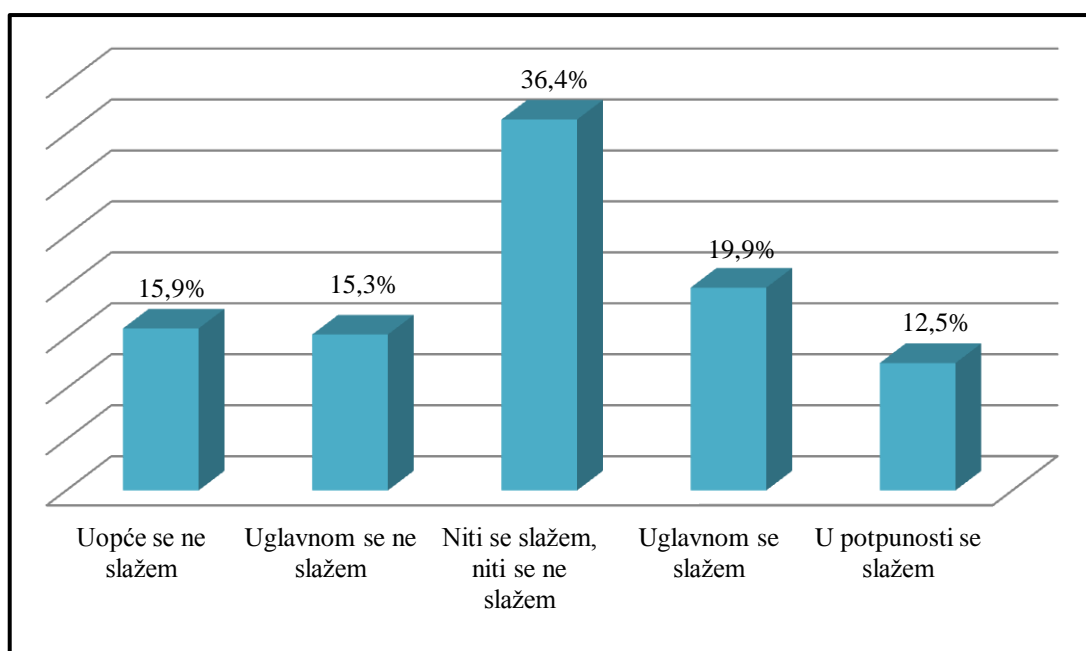
TVRDNJA	1	2	3	4	5	\bar{x}	SD
Odgajatelji imaju važnu ulogu u promicanju rodne jednakosti kod djece.	2,8	1,7	19,2	29,4	46,9	4,16	,982
Odgajatelji bi trebali koristiti rodno neutralne materijale u svom radu.	16,1	7,5	29,3	21,8	25,3	3,33	1,361
Muškarci i žene danas su ravnopravni i ne trebamo se time posebno baviti u vrtiću.	15,9	15,3	36,4	19,9	12,5	2,98	1,223
Uvođenje elemenata rodne jednakosti u rani i predškolski odgoj i obrazovanje može biti štetno za razvoj djece.	52,0	14,1	22,5	7,3	4,0	1,97	1,184
Djeca rodne uloge uče u svojoj obitelji i mi se kao odgajatelji ne trebamo miješati.	37,1	20,0	31,4	6,3	5,1	2,22	1,165
Rodna jednakost trebala bi biti integrirana u kurikulum vrtića.	11,6	6,9	38,2	21,4	22,0	3,35	1,228
Odgajatelji bi trebali biti više educirani po pitanju rodne jednakosti kroz inicijalno obrazovanje (fakultet).	12,1	9,8	35,1	25,3	17,8	3,27	1,217
Više muških odgajatelja unaprijedilo bi rodnu jednakost u vrtićima.	8,7	9,3	31,4	26,7	23,8	3,48	1,202
Uvođenje elemenata rodne jednakosti u rani i predškolski odgoj i obrazovanje ugrozilo bi obiteljske vrijednosti u našem društvu.	48,0	25,4	18,1	6,2	2,3	1,89	1,052
Odgajatelji bi trebali biti više educirani po pitanju rodne jednakosti kroz stručno usavršavanje.	12,0	13,1	26,9	28,0	20,0	3,31	1,267

(1= uopće se ne slažem; 2=uglavnom se ne slažem; 3= niti se slažem, niti se ne slažem; 4=uglavnom se slažem; 5= u potpunosti se slažem).

Više od trećine ispitanih je također neutralno i prema tvrdnji da su „muškarci i žene danas ravnopravni te se time ne trebamo posebno baviti u vrtiću“. Skoro se trećina ispitanih (32,4%) slaže s ovom tvrdnjom, dok je opet viši postotak onih koji ne iskazuju stav (36,4%). Niži stupanj slaganja ispitanici pokazuju sa tvrdnjom da „djeca rodne uloge uče u svojoj obitelji i mi se kao odgajatelji ne trebamo miješati“ (57,1% ih se ne slaže, dok je postotak slaganja 11,4%). Tvrdnje sa kojima se ispitanici najmanje slažu su „uvođenje elemenata rodne jednakosti u rani i predškolski odgoj i obrazovanje može biti štetno za razvoj djece“ (neslaganje od 64,1%), te da bi „uvođenje elemenata rodne jednakosti moglo ugroziti obiteljske vrijednosti u našem društvu“ (73,4% neslaganja i tek 8,5% slaganja).

Rezimirajući distribuciju rezultata ovog mjernog instrumenta, ohrabrujuća je činjenica da odgajatelji/ce prepoznaju svoju ulogu kao važnu u promicanju rodne jednakosti, te se uglavnom ne slažu s time da djeca svoje rodne uloge uče kod kuće i da se u to ne trebaju miješati. Ipak, zanimljivo je da se čak trećina ispitanih slaže sa tvrdnjom da su žene i muškarci danas ravnopravni i da se time ne trebamo baviti u vrtiću, a više od trećine ne iskazuje stav (distribucija prikazana na Slici 3.)

Slika 3.: Distribucija rezultata za tvrdnju „muškarci i žene su danas ravnopravni i ne trebamo se time posebno baviti u vrtiću“.

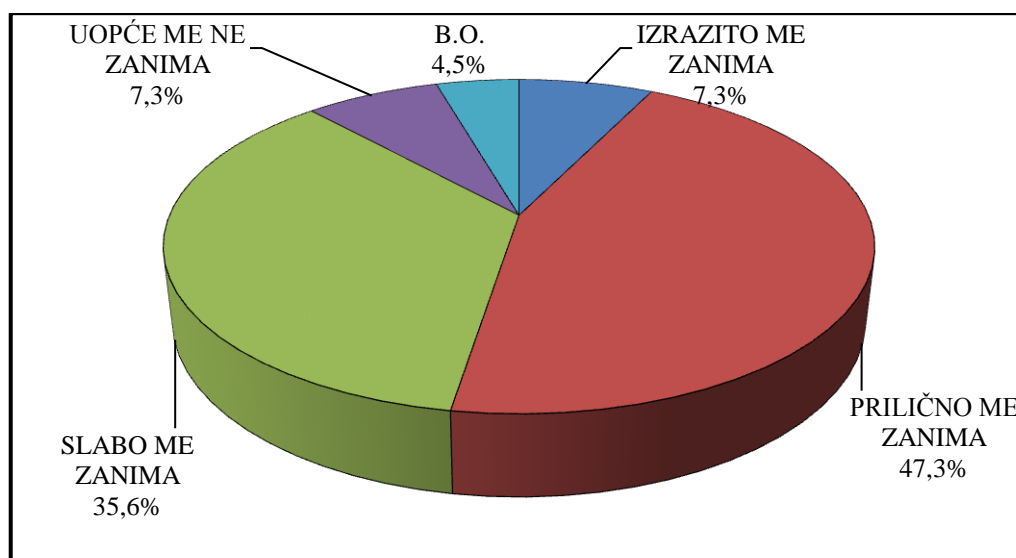


Primjerice, Ajduković (2009) je u istraživanju stavova opće populacije došao do drugačije distribucije rezultata, pri čemu je stupanj slaganja sa tvrdnjom da su žene i muškarci u Hrvatskoj danas ravnopravni iznosio 18,8% (13% žena je izrazilo slaganje). Autor pretpostavlja da su ispitanici/e možda imale u vidu svoje specifično iskustvo i postignuće ravnopravnosti, zanemarujući pokazatelje o društvenoj nejednakosti žena, što i ovdje može biti slučaj. No moguće je da ispitanici/e nisu svjesne da su neki postupci odraz rodne neravnopravnosti (Ajduković, 2009). Ispitanici ne iskazuju visoku svijest o važnosti edukacije odgajatelja na inicijalnoj razini te na razini stručnog usavršavanja. Ostaje otvoreno pitanje je li to iz razloga što ispitanici smatraju da su već dovoljno educirani, ili smatraju da im tako nešto nije potrebno. Hipoteza 1b: *Ispitanici odgajatelji/ce pokazivati će visoku razinu svijesti o rodnoj jednakosti u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju*, prema iznesenim podacima, može se potvrditi.

5.5. Interes za pitanje ravnopravnosti spolova u društvu

Na slici 4., grafom je prikazana distribucija odgovora na pitanje „koliko ste zainteresirani za pitanje ravnopravnosti spolova u društvu?“.

Slika 4.: Koliko ste zainteresirani za pitanje ravnopravnosti spolova u društvu?



Vidljivo je da je interes za ovo pitanje u ispitanih podijeljen ($\bar{x}=2,45$) , pa ih tako nešto više od polovice (52,5%) iskazuje interes, od čega 7,3% vrlo visoki u vidu praćenja zakonskih i drugih propisa. 35,6% ih navodi da slabo prati tu problematiku, 7,3% ispitanih ova tema uopće ne zanima, dok 4,5% odgovora na ovo pitanje nedostaje. Budući da je distribucija rezultata ipak nešto veća u korist interesa za ovu problematiku, može se potvrditi i hipoteza *Ic*.

5.6. Povezanost rodnog konzervativizma sa stavovima i percepcijom ponašanja djece te sa sviješću o rodnoj jednakosti u RPOO

Proveden je test bivarijatne korelacije kojim je dobiven velik broj korelacija označenih kao statistički značajnih između nezavisnog sklopa varijabli „rodni konzervativizam“ sa zavisnim sklopovima „stavovi i percepcija ponašanja djece“ te „svijest o rodnoj jednakosti u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju“. U tablicama su izdvojene korelacije koje su se pokazale statistički značajne na razini $p<0,01$.

Tablica 6.: Povezanost tvrdnje „Ako je u braku zaposlen samo jedan supružnik, prirodnije je da je to muškarac“ sa stavovima i percepcijom ponašanja djece

Povezana tvrdnja	N	Pearsonov koeficijent korelacije	p
Djevojčice su bolji vođe nego dječaci.	177	,198	,008
Dječaci trebaju više discipline nego djevojčice.	177	,251	,001
Djevojčice imaju više smisla za estetiku i uređenje prostora od dječaka.	177	,351	,001
Djevojčice bi trebale biti tiše i mirnije nego dječaci.	177	,223	,003

Prema podacima iz Tablice 6., vidljivo je da postoje korelacije između rodno konzervativnog stava ispitanika da, *ako je u braku zaposlen samo jedan supružnik, prirodnije da je to muškarac*, sa rodno stereotipnim stavovima o ponašanju djece ranog i predškolskog uzrasta. Najveća pozitivna korelacija prema Pearsonovom koeficijentu jest povezanost sa stavom da djevojčice imaju više smisla za estetiku i uređenje prostora od dječaka ($r=0,351$). Također, rodno konzervativniji ispitanici se više slažu i sa tvrdnjama da dječaci trebaju više discipline, da bi djevojčice trebale biti tiše i mirnije, ali i da su bolje vođe nego dječaci. Treba naglasiti da se radi o niskim korelacijama.

Tablica 7.: Povezanost tvrdnje „Ako je u braku zaposlen samo jedan supružnik, prirodnije je da je to muškarac“ sa svijesti o rodnoj jednakosti u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju

Povezana tvrdnja	N	Pearsonov koeficijent korelacije	p
Odgajatelji imaju važnu ulogu u promicanju rodne jednakosti kod djece.	177	-,218	,004
Žene i muškarci danas su ravnopravni i ne trebamo se time posebno baviti u vrtiću.	176	,239	,001
Uvođenje elemenata rodne jednakosti u RPOO može biti štetno za razvoj djece.	177	,227	,002
Djeca uče rodne uloge u obitelji i mi se kao odgajatelji ne trebamo miješati.	175	,334	,001
Rodna jednakost trebala bi biti integrirana u kurikulum vrtića.	173	-,246	,001
Odgajatelji bi trebali biti više educirani po pitanju rodne jednakosti kroz inicijalno obrazovanje (fakultet).	174	-,244	,001
Više muških odgajatelja unaprijedilo bi rodnu jednakost u vrtićima.	172	-,229	,003
Uvođenje elemenata rodne jednakosti ugrozilo bi obiteljske vrijednosti u našem društvu.	177	,235	,002
Odgajatelji bi trebali biti više educirani po pitanju rodne jednakosti kroz stručno usavršavanje.	175	-,246	,001

Rodno konzervativan stav o tome da je *prirodnije da je u braku zaposlen muškarac*, povezan je sa tvrdnjama navedenim u Tablici 7. Povezanost je značajna za gotovo sve varijable iz skale svijesti o rodnoj jednakosti u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju, iako se ponovno radi o niskim korelacijama. Negativna korelacija zabilježena je za tvrdnje o tome da bi rodna jednakost trebala biti integrirana u kurikulum vrtića, da bi odgajatelji trebali o njoj biti više educirani kroz inicijalno obrazovanje te kroz stručno usavršavanje, da bi više muških odgajatelja unaprijedilo rodnu jednakost u vrtićima, te da odgajatelji imaju važnu ulogu u

promicanju rodne jednakosti kod djece. Također, pokazuje se da ispitanici koji smatraju da je prirodnije da u braku bude zaposlen muškarac, najviše podržavaju stav da djeca rodne uloge uče kod kuće i da se odgajatelji u to ne bi trebali miješati. Nadalje, više se slažu i sa tvrdnjama da su muškarci i žene danas ravnopravni i da se time ne treba baviti u vrtiću, a uvođenje elemenata rodne jednakosti vide štetnim za razvoj djece i za obiteljske vrijednosti u društvu.

Tablica 8.: Povezanost tvrdnje da su „žene po prirodi pogodnije za kućanske poslove“ sa svijesti o rodnoj jednakosti u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju

Povezana tvrdnja	N	Pearsonov koeficijent korelacije	p
Odgajatelji imaju važnu ulogu u promicanju rodne jednakosti kod djece.	177	-,282	,001
Uvođenje elemenata rodne jednakosti u RPOO može biti štetno za razvoj djece.	177	,223	,003
Djeca uče rodne uloge u obitelji i mi se kao odgajatelji ne trebamo miješati.	175	,326	,001
Rodna jednakost trebala bi biti integrirana u kurikulum vrtića.	173	-,241	,001
Odgajatelji bi trebali biti više educirani po pitanju rodne jednakosti kroz inicijalno obrazovanje (fakultet).	174	-,196	,010
Više muških odgajatelja unaprijedilo bi rodnu jednakost u vrtićima.	172	-,237	,002
Odgajatelji bi trebali biti više educirani po pitanju rodne jednakosti kroz stručno usavršavanje.	175	-,299	,001

Slično kao i u prethodnoj tablici, u Tablici 8. pojavljuju se negativne korelacije za stavove koji afirmiraju važnost rodne jednakosti u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju. Ispitani/e odgajatelji/ce koji žene smatraju prirodno pogodnijima za kućanske poslove, manje smatraju da bi se trebali educirati za područje rodne jednakosti kroz stručno usavršavanje i kroz inicijalno obrazovanje,

da bi veći broj muških odgajatelja unaprijedio rodnu jednakost u vrtićima, te svoju ulogu vide kao manje važnu u promicanju rodne jednakosti kod djece. Također, značajna pozitivna korelacija ($r=,326$) postoji za tvrdnju da djeca uče rodne uloge u svojoj obitelji i da se odgajatelji u to ne trebaju miješati, a zatim i za tvrdnju da uvođenje elemenata rodne jednakosti može biti štetno za razvoj djece.

Tablica 9.: Povezanost tvrdnje da bi žene trebale obavljati poslove koje muškarci ne obavljaju ili su napustili sa svijesti o rodnoj jednakosti u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju.

Povezana tvrdnja	N	Pearsonov koeficijent korelacije	p
Odgajatelji imaju važnu ulogu u promicanju rodne jednakosti kod djece.	177	-,329	,001
Uvođenje elemenata rodne jednakosti u RPOO može biti štetno za razvoj djece.	177	,213	,005
Djeca uče rodne uloge u obitelji i mi se kao odgajatelji ne trebamo miješati.	175	,255	,001
Više muških odgajatelja unaprijedilo bi rodnu jednakost u vrtićima.	172	-,226	,003
Uvođenje elemenata rodne jednakosti ugrozilo bi obiteljske vrijednosti u našem društvu.	175	,280	,001

Statistički značajne niske korelacije prikazane u Tablici 9., opisuju povezanost prihvaćanja tvrdnje da bi žene trebale raditi poslove koje muškarci ne obavljaju ili su napustili sa svijesti o rodnoj jednakosti u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju. Prema Pearsonovom koeficijentu korelacije, odgajatelji/ce koje su se složili/e s navedenim rodno konzervativnim stavom, manje se slažu s tvrdnjom da su upravo oni/e važni za promicanje rodne jednakosti kod djece ($r=-,329$), te sa tvrdnjom da bi više muških odgajatelja unaprijedilo rodnu jednakost u vrtićima. Korelacija je pozitivna za tvrdnje da bi uvođenje elemenata rodne

jednakosti ugrozilo obiteljske vrijednosti u društvu, da djeca rodne uloge uče kod kuće, te da bi uvođenje elemenata rodne jednakosti moglo biti štetno za razvoj djece.

Uvidom u prethodno iznesene rezultate, možemo potvrditi hipotezu 2. Odgajatelji/ce koji su iskazivali/e rodno konzervativnije stavove vezane uz uloge muškaraca i žena u obitelji i na poslu, iskazivali/e su i više rodno stereotipnih stavova vezanih uz ponašanje djece. Također, iskazivali/e su nižu svijest o važnosti rodne jednakosti u ranom i predškolskom obrazovanju. Prva tvrdnja, „*ako je u braku zaposlen samo jedan supružnik, prirodije je da je to muškarac*“ pokazala je povezanost sa najvećim brojem tvrdnji iz druge dvije skale. Ostale rodno konzervativne tvrdnje također su pokazale povezanost, ali sa nešto nižim brojem tvrdnji.

5.7. Povezanost dobi ispitanika sa rodnim konzervativizmom, stavovima i percepcijom ponašanja djece te svijesti o rodnoj jednakosti u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju

Korištenjem t-testa za nezavisne uzorke, pokušalo se utvrditi postoje li razlike u stavovima ispitanih odgajatelja/ica obzirom na njihovu dob, pri čemu su ispitanici bili podijeljeni u dvije kategorije (stariji i mlađi od 45 godina). U Tablici 10., prikazani su rezultati za tvrdnje koje su bile statistički značajne, odnosno kojima je vrijednost $p < 0,05$.

Tablica 10.: T-test za nezavisne uzorke – dobne razlike

Tvrdnja	Ispitanici stariji od 45	\bar{x}	F	p	t	p
RODNI KONZERVATIVIZAM						
Ako je u braku zaposlen samo jedan supružnik, prirodnije je da je to muškarac.	STARIJI	2,35	11,404	,001	1,981	,05
	MLAĐI	1,94				
SVIJEST O RODNOJ JEDNAKOSTI U RPOO						
Odgajatelji bi trebali koristiti rodno neutralne materijale u svom radu.	STARIJI	2,95	,157	,692	-2,733	,007
	MLAĐI	3,53				
Rodna jednakost trebala bi biti integrirana u kurikulum vrtića.	STARIJI	3,07	,001	,981	-2,219	,028
	MLAĐI	3,50				
Više muških odgajatelja unaprijedilo bi rodnu jednakost u vrtićima.	STARIJI	3,17	1,863	,174	-2,459	,015
	MLAĐI	3,64				

Ispitanici stariji od 45 godina, više su prihvaćali tvrdnju da „*ako je u braku zaposlen samo jedan supružnik, prirodnije je da je to muškarac*“ ($\bar{x}=2,35$) od ispitanika mlađih od 45 godina ($\bar{x}=1,94$). Manje su se slagali sa tvrdnjama da bi odgajatelji trebali koristiti rodno neutralne materijale u svom radu ($\bar{x}=2,95$, naspram $\bar{x}=3,53$ kod mlađih), da bi rodna jednakost trebala biti integrirana u kurikulum vrtića ($\bar{x}=3,07$ za razliku od $\bar{x}=3,50$) te da bi više muških odgajatelja unaprijedilo rodnu jednakost u vrtićima ($\bar{x}=3,17$ za razliku od $\bar{x}=3,64$). Po pitanju stavova i percepcije ponašanja djece, nisu dobivene statistički značajne razlike. Prema tome, može se zaključiti da manji broj tvrdnji koji se odnose na rodni konzervativizam i svijest o rodnoj jednakosti u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju potvrđuje hipotezu 3: *Odgajatelji/ce starije dobi iskazivati će više rodno konzervativnih stavova, više rodnih stereotipa vezanih uz ponašanje djece te nižu razinu svijesti o rodnoj jednakosti u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju.*

5.8. Povezanost stupnja obrazovanja ispitanika sa rodnim konzervativizmom, stavovima i percepcijom ponašanja djece te svijesti o rodnoj jednakosti u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju

Razlike u stavovima ispitanih odgajatelja/ica obzirom na njihov završeni stupanj obrazovanja, također su se utvrđivale korištenjem t-testa za nezavisne uzorke. Ispitanici/e su podijeljeni u dvije kategorije – oni sa završenim diplomskim studijem, te oni bez završenog diplomskog studija (srednja škola, preddiplomski stručni studij te preddiplomski sveučilišni studij). U tablici 11., prikazani su rezultati za tvrdnje koje su bile statistički značajne, odnosno kojima je vrijednost $p < 0,05$.

Uvidom u rezultate t-testa za nezavisne uzorke, vidljivo je da su ispitanici odgajatelji/ce sa završenim diplomskim studijem iskazivali više rodno egalitarnih stavova, naspram ispitanika koji nisu imali završen diplomski studij. Tako se njih čak 100% sa diplomskim studijem složilo da za materijalnu sigurnost i osjećaje djeteta trebaju brinuti jednako i otac i majka ($\bar{x}=5,00$ za razliku od $\bar{x}=4,73$), manje su se slagali s tvrdnjom da ako je u braku zaposlen samo jedan supružnik, to treba biti muškarac ($\bar{x}=1,68$ naspram $\bar{x}=2,18$ kod ispitanika bez diplomskog studija), te da žene trebaju obavljati poslove koje muškarci više ne obavljaju ili su napustili. Po pitanju stavova i percepcije ponašanja djece, manje su se slagali s tvrdnjama da bi djevojčice trebale biti tiše i mirnije nego dječaci, te da poticanje na pokazivanje osjećaja dugoročno može biti štetno za dječake.

Tablica 11.: T-test za nezavisne uzorke – razlike u stupnju obrazovanja

Tvrđnja	Ispitanici/e sa diplomskim studijem	\bar{x}	F	p	t	p
RODNI KONZERVATIVIZAM						
Ako je u braku zaposlen samo jedan supružnik, prirodnije je da je to muškarac.	DA	1,68	9,831	,002	-2,588	,012
	NE	2,18				
Za materijalnu sigurnost i osjećaje djeteta trebaju podjednako skrbiti otac i majka.	DA	5,00	19,847	,001	4,290	,001
	NE	4,73				
Žene trebaju obavljati poslove koje muškarci ne obavljaju ili su napustili.	DA	1,44	8,439	,004	-2,543	,013
	NE	1,84				
STAVOVI I PERCEPCIJA PONAŠANJA DJECE						
Poticanje dječaka na pokazivanje osjećaja je dugoročno štetno za njih.	DA	1,09	9,462	,002	-2,436	,016
	NE	1,29				
Djevojčice bi trebale biti tiše i mirnije nego dječaci.	DA	1,03	26,811	,001	-4,286	,001
	NE	1,29				
SVIJEST O RODNOJ JEDNAKOSTI U RPOO						
Odgajatelji imaju važnu ulogu u promicanju rodne jednakosti kod djece.	DA	4,71	9,876	,002	5,470	,001
	NE	4,03				
Odgajatelji bi trebali koristiti rodno neutralne materijale u svome radu.	DA	4,03	,433	,511	3,394	,001
	NE	3,16				
Muškarci i žene danas su ravnopravni i ne trebamo se time posebno baviti u vrtiću.	DA	2,21	,027	,870	-4,292	,001
	NE	3,16				
Djeca rodne uloge uče u obitelji i mi se kao odgajatelji ne trebamo miješati.	DA	1,82	1,666	,199	-2,252	,026
	NE	2,32				
Rodna jednakost bi trebala biti integrirana u kurikulum vrtića.	DA	3,76	,668	,415	2,207	,029
	NE	3,25				
Više muških odgajatelja unaprijedilo bi rodnu jednakost u vrtićima.	DA	4,21	5,104	,025	5,170	,001

Odgajatelji/ce sa diplomskim studijem su u skoro svim tvrdnjama pokazivali i veću svijest o problematici rodne jednakosti u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju. Sudeći prema rezultatima, svjesniji su svoje uloge te više prihvaćaju tvrdnje da su odgajatelji važni za promicanje rodne jednakosti kod djece ($\bar{x}=4,71$ za razliku od $\bar{x}=4,03$) te da bi trebali koristiti rodno neutralne materijale u svome radu. Također, više se slažu s tvrdnjama da bi rodna jednakost trebala biti integrirana u kurikulum vrtića, te da bi veći broj muških odgajatelja unaprijedio rodnu jednakost u vrtićima. Više su se i slagali sa tvrdnjom da bi odgajatelji trebali biti više educirani po pitanju rodne jednakosti kroz stručno usavršavanje. Manje su se slagali sa tvrdnjama da su muškarci i žene danas ravnopravni te da se time ne treba posebno baviti u vrtiću ($\bar{x}=2,21$ za razliku od $\bar{x}=3,16$ kod ispitanih bez diplomskog studija) i da djeca rodne uloge uče u svojoj obitelji, te da se odgajatelji u to ne bi trebali miješati. Tvrdnja da uvođenje elemenata rodne jednakosti u rani i predškolski odgoj i obrazovanje može biti štetna također je bila manje prihvaćena kod ispitanih sa završenim diplomskim studijem. Prema tome, možemo potvrditi hipotezu 4.: *Odgajatelji/ce sa visokim stupnjem obrazovanja (diplomskim studijem) iskazivati će manje rodno konzervativnih stavova, manje rodno stereotipnih stavova vezanih uz ponašanje djece te višu svijest o rodnoj jednakosti u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju.*

5.9. Povezanost edukacije za provođenje vjerskog odgoja sa rodnim konzervativizmom, stavovima i percepcijom ponašanja djece te svijesti o rodnoj jednakosti u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju

T-test za nezavisne varijable korišten je i za dobivanje razlika između ispitanika/ca koji su završili doškolovanje za provođenje posebnog programa obogaćenog vjerskim odgojem i onih koji nisu završili tu vrstu edukacije. U Tablici 12., prikazani su rezultati za tvrdnje koje su se pokazale statistički značajnima.

Uvidom u rezultate iz Tablice 12., može se zaključiti kako je jedna rodno konzervativna tvrdnja – „*žene su po prirodi pogodnije za kućanske poslove*“, prihvaćenija kod ispitanih odgajatelja/ica koji su završili edukaciju za provođenje vjerskog odgoja ($\bar{x}=2,63$) naspram onih koji nisu ($\bar{x}=1,83$). Po pitanju stavova i percepcije ponašanja djece, također jedna tvrdnja pokazuje veće slaganje kod ispitanih koji su završili tu edukaciju – „*zadirkivanje djevojčica od strane dječaka prirodan je dio njihovog ponašanja te ga ne treba shvaćati kao velik problem*“ ($\bar{x}=2,58$ naspram $\bar{x}=1,75$). Iz skale svijesti o rodnoj jednakosti u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju, nešto veći broj tvrdnji se pokazao statistički značajnim. Odgajatelji/ce sa završenom edukacijom za provođenje posebnog programa vjerskog odgoja, manje su se slagali sa tvrdnjama da bi odgajatelji trebali koristiti rodno neutralne materijale u svom radu ($\bar{x}=2,71$ naspram $\bar{x}=3,43$), te da bi rodna jednakost trebala biti integrirana u kurikulum vrtića ($\bar{x}=2,55$ naspram $\bar{x}=3,47$). Odgajatelji/ce sa završenom edukacijom za provođenje vjerskog odgoja, više su se nego ostali slagali sa tvrdnjama da djeca rodne uloge uče u svojoj obitelji te da se oni kao odgajatelji ne bi trebali miješati, da bi uvođenje elemenata rodne jednakosti moglo biti štetno za razvoj djece i za obiteljske vrijednosti u našem društvu. Navedene tvrdnje potvrđuju hipotezu 5. - *Odgajatelji/ce koje su završile dodatnu edukaciju za provođenje vjerskog programa, iskazivati će više rodno konzervativnih stavova, stereotipnije stavove i percepciju ponašanja djece te nižu svijest o rodnoj jednakosti u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju.* Međutim, kao nedostatak treba uzeti nizak udio odgajatelja koji su završili tu vrstu edukacije u ukupnom uzorku (13,6%).

Tablica 12.: T-test za nezavisne uzorke: razlike obzirom na edukaciju za vjerski odgoj

Tvrdnja	Ispitanci/e edukacijom za vjerski odgoj	\bar{x}	F	p	t	p
RODNI KONZERVATIVIZAM						
Žene su po prirodi pogodnije za kućanske poslove.	DA	2,63	16,268	,001	2,504	0,019
	NE	1,83				
STAVOVI I PERCEPCIJA PONAŠANJA DJECE						
Zadirkivanje djevojčica od strane dječaka prirodan je dio njihovog ponašanja te ga ne treba smatrati kao velik problem	DA	2,58	1,416	,236	3,743	,001
	NE	1,75				
SVLJEST O RODNOJ JEDNAKOSTI U RPOO						
Odgajatelji bi trebali koristiti rodno neutralne materijale u svom radu.	DA	2,71	4,077	,045	-2,091	,046
	NE	3,43				
Uvođenje elemenata rodne jednakosti u RPOO može biti štetno za razvoj djece.	DA	3,08	2,099	,149	5,135	,001
	NE	1,80				
Djeca rodne uloge uče u svojoj obitelji i mi se kao odgajatelji ne trebamo miješati.	DA	2,92	1,719	,192	3,233	,002
	NE	2,11				
Rodna jednakost trebala bi biti integrirana u kurikulum vrtića.	DA	2,55	,001	,982	-3,399	,001
	NE	3,47				
Uvođenje elemenata rodne jednakosti može biti štetno za obiteljske vrijednosti u našem društvu.	DA	3,17	3,012	,084	7,253	,001
	NE	1,69				

6. ZAKLJUČAK

Posljednjih desetljeća raste interes za temu roda, pri čemu za njega postoje dva oprečna objašnjenja – biološko i kulturno. U ovome istraživanju, izabrano je objašnjenje prema kojemu su uloge rodova kulturno determinirane. Rod se prepoznaje kao važan dio društvene stratifikacije u svim društvima i svim kulturama. Unatoč sve većoj modernizaciji u našem društvu, još uvijek možemo prepoznati nepisana pravila prihvatljivog ponašanja za muškarce i za žene. Žene i muškarci prepoznaju se kao drugačiji, te im se prema tome pridaju različite uloge i odgovornosti, kao i različita priznanja. Kulturalni elementi kao što su norme i vrijednosti, kao i različita priznanja. Kulturalni elementi kao što su norme i vrijednosti, ali i materijalni elementi poput predmeta i igračaka za djecu, snažno su rodno tipizirani. Rodna socijalizacija jedan je od osnovnih aspekata vrlo kompleksnog procesa opće socijalizacije (Stockard, 2006).

Odgoj i obrazovanje značajna su socijalizacijska sredstva putem kojeg se rodna neravnopravnost danas proizvodi i održava, ističu Baranović i Leinert-Novosel (2009). To se čini na više načina - od promicanja rodnih stereotipa i diskriminacijskih modela rodnih uloga putem obrazovnog diskursa, različitog odnosa učitelja prema dječacima i djevojčicama, pa do profesionalnog usmjeravanja učenika i učenika u škole i zanimanja koja se smatraju primjerenijima za njihov spol. Unatoč nastojanjima da se svojoj djeci osiguraju jednaki uvjeti i prilike, krajnji je ishod odgoja i obrazovanja raznolik i nejednak (Cardona, 2012). Zato se sve više pravnim mehanizmima potiču mjere koje usmjeravaju provedbe rodno osviještene politike na svim razinama odgojno-obrazovnog sustava.

Iako se gotovo sva istraživanja baziraju na školski sustav, činjenica je da nejednakost počinje puno ranije – u vrtićima, ili čak u jaslicama. Djeca još u vrlo ranoj dobi počinju shvaćati društvene uloge koje tradicionalno pripadaju muškarcima i ženama (Cardona, 2012). Upravo se zato ovaj rad usmjerio na odgajatelje u sustavu ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, koji imaju važnu ulogu, a problem bi se mogao prepoznati u prenošenju njihovih stereotipa na djecu u odgojno-obrazovnoj skupini. Cilj je rada bio ispitati stavove odgajatelja o pitanjima rodnih odnosa, a

proveden je na uzorku od 177 odgajatelja/ica sa područja grada Rijeke i šest okolnih gradova i općina. Istraživanje je pošlo od pet hipoteza.

Prva hipoteza, *Ispitani odgajatelji/ce iskazivati će više egalitarnih nego rodno konzervativnih stavova vezanih uz uloge žena i muškaraca*, je potvrđena. Ispitani/e odgajatelji/ce su pokazivali višu razinu rodne egalitarnosti nego opća populacija. Slaganje sa rodno konzervativnim stavovima pokazuje tek između jedne desetine i jedne petine ispitanih. Hipoteza *1a: Ispitani odgajatelji/ce pokazivati će nisku razinu rodno stereotipnih stavova vezanih uz stavove i percepciju ponašanja djece*, također je potvrđena, te su ispitanici iskazivali nisku razinu slaganja s rodnim stereotipima po pitanju percepcije ponašanja djece ranog i predškolskog uzrasta. Ipak, treba uzeti u obzir da su određene stereotipne tvrdnje o ponašanju djevojčica i dječaka pokazale nešto veći broj neutralnih stavova (otprilike oko jedne četvrtine ispitanika). Hipoteza *1b: Ispitani odgajatelji/ce pokazivati će visoku razinu svijesti o rodnoj jednakosti u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju*, također je potvrđena, premda postoje razlike u privaćanju određenih tvrdnji. Odgajatelji/ce svoju ulogu vide kao važnu u promicanju rodne jednakosti, ali primjerice, jedna četvrtina njih ne iskazuje svijest o važnosti inicijalnog obrazovanja i stručnog usavršavanja vezanog uz ova pitanja, dok ih je između trećine i četvrtine neutralno po tom pitanju. Hipoteza *1c: Ispitani odgajatelji/ce pokazivati će visoku razinu interesa za pitanje ravnopravnosti spolova u društvu*, potvrđena je, ali s vrlo niskom razlikom u postotku ispitanih koji iskazuju interes za ovu temu.

Druga hipoteza, *Odgajatelji/ce koji iskazuju višu razinu rodnog konzervativizma, iskazivati će i više rodnih stereotipa prema ponašanju djece, te nižu svijest o važnosti rodne jednakosti u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju*, je potvrđena. Rodno konzervativni stavovi ispitanih o ulogama muškaraca i žena u u obitelji i na poslu, pokazali su povezanost sa većinom rodno stereotipnih tvrdnji vezanih uz ponašanje djece. Također, odgajatelji/ce koji su iskazivali više rodno konzervativnih stavova, iskazivali su i nižu svijest o pitanjima rodne jednakosti u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju.

Treća hipoteza: *Odgajatelji/ce starije dobi iskazivati će više rodno konzervativnih stavova, više rodno stereotipnih stavova vezanih uz ponašanje djece te nižu razinu svijesti o rodnoj jednakosti u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju*, potvrđena je. Potvrđenost hipoteze je djelomična, zbog malog broja tvrdnji koje su pokazale statističku značajnost. Stariji ispitanici/e više su se slagale sa tvrdnjom „*Ako je u braku zaposlen samo jedan supružnik, prirodnije je da je to muškarac*“, a manje sa tvrdnjama da bi odgajatelji trebali koristiti rodno neutralne materijale u svom radu, da bi rodna jednakost trebala biti integrirana u kurikulum vrtića te da bi više muških odgajatelja unaprijedilo rodnu jednakost u vrtićima. Po pitanju stavova i percepcije ponašanja djece, nisu dobivene statistički značajne razlike obzirom na dob.

Četvrta hipoteza: *Odgajatelji/ce sa visokim stupnjem obrazovanja (diplomskim studijem) iskazivati će manje rodno konzervativnih stavova, manje rodno stereotipnih stavova vezanih uz ponašanje djece te višu svijest o rodnoj jednakosti u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju*, također je potvrđena. Ispitani odgajatelji/ce sa završenim diplomskim studijem iskazivali više rodno egalitarnih stavova, naspram ispitanih koji nisu imali završen diplomski studij. Odgajatelji/ce sa diplomskim studijem su u gotovo svim tvrdnjama pokazivali i veću svijest o problematici rodne jednakosti u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju. Po pitanju stavova i percepcije ponašanja djece, nešto se manji broj tvrdnji pokazao statistički značajnim.

Peta hipoteza: *Odgajatelji/ce koje su završile dodatnu edukaciju za provođenje vjerskog programa, iskazivati će više rodno konzervativnih stavova, stereotipnije stavove i percepciju ponašanja djece te nižu svijest o rodnoj jednakosti u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju*, potvrđena je za jednu rodno konzervativnu tvrdnju, jednu rodno stereotipnu tvrdnju vezanu uz ponašanje djece, te pet tvrdnji vezanih uz svijest o rodnoj jednakosti. Međutim, kao ograničenje treba uzeti relativno nizak udio odgajatelja u uzorku koji su završili tu vrstu edukacije.

Rezultati ovog istraživanja pokazuju da odgajatelji/ce sa područja Rijeke i okolice iskazuju rodno egalitarne stavove po pitanju uloga muškaraca i žena u društvu. Posebno važnom vide jednakost uloga i majke i oca u odgoju djece. Također, po pitanju stavova i percepcije ponašanja djece vrtićkog uzrasta, ne iskazuju rodno stereotipne stavove. Ipak, treba uzeti u obzir da manji dio odgajatelja/ica iskazuje i rodno konzervativne stavove, što je povezano i sa percepcijom ponašanja dječaka i djevojčica. Možemo se složiti sa Galić (2012), koja ističe da u hrvatskom društvu ipak ima mjesta za ohrabivanje razvoja rodno egalitarnije perspektive nego što je ona razvijena danas. Ograničenje ovog istraživanja jest i provođenje na području koje je modernizacijski razvijenije od ostatka Hrvatske, pa se rezultati ne mogu generalizirati.

Odgajatelji/ce iskazuju i relativno visoku svijest o rodnoj jednakosti na području ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Zanimljivo je istaknuti da se unatoč tomu, gotovo trećina ispitanih slaže sa tvrdnjom da su muškarci i žene danas ravnopravni te da se time ne treba posebno baviti u vrtiću. Također, nije se pokazala osobita razina osviještenosti o važnosti vlastitog obrazovanja po pitanjima rodne jednakosti. To može biti zabrinjavajuća činjenica, ako se uzme u obzir da odgojno-obrazovni djelatnici koji tijekom svog stručnog obrazovanja ne razviju rodnu osviještenost, nekritičkim prenošenjem kulturnih praksi mogu osnaživati ulogu ustanova u reprodukciji postojećih patrijarhalnih normi i vrijednosti (Bartulović, 2011). Važno je naglasiti da su odgajatelji/ce sa završenim diplomskim studijem u ovom istraživanju iskazivale višu svijest o pitanjima rodne jednakosti u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju.

Može se zaključiti kako je po pitanjima rodne jednakosti potrebno još više promišljati pedagošku praksu u ustanovama za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, te kako bi trebalo posvetiti više pozornosti obrazovanju odgajatelja. Prepoznato je to i na razini EU, pa se tako preporučuje *„uključivati, u osnovnu i kontinuiranu edukaciju, sadržaje koji omogućavaju odgojno-obrazovnom osoblju da promišljaju svoj vlastiti identitet, vjerovanja, vrijednosti, predrasude, očekivanja, stavove i predodžbe o ženskosti/mušкости, kao i svoje vlastite prakse u poučavanju“* (Ured za ravnopravnost spolova, 2007).

7. LITERATURA

1. Aina, O. E., Cameron, P. A. (2011). Why Does Gender Matter? Counteracting Stereotypes With Young Children. *Dimensions of Early Childhood Vol 39, No 3*, 11-20.
2. Ajduković, D. (2009). Svijest o rodnoj (ne)ravnopravnosti i diskriminaciji. U: Kamenov, Ž i Galić B (ur.): *Percepcija, iskustva i stavovi o rodnoj diskriminaciji u Republici Hrvatskoj* (str 255-270). Zagreb: Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske.
3. Baranović, B. (2009). Rodna (ne)ravnopravnost i diskriminacija u obrazovanju, u Kamenov, Ž i Galić B (ur.): *Percepcija, iskustva i stavovi o rodnoj diskriminaciji u Republici Hrvatskoj* (str 38-49). Zagreb: Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske.
4. Baranović, B. i Leinert Novosel S. (2009). Zaključci i preporuke – koliko su žene u Hrvatskoj ravnopravne? U: Kamenov, Ž i Galić B (ur.): *Percepcija, iskustva i stavovi o rodnoj diskriminaciji u Republici Hrvatskoj* (str 255-270). Zagreb: Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske.
5. Bartulović, M. (2011). Hofstedeova dimenzija muževnosti kao analitički okvir rodne jednakosti i seksualne različitosti. *Pedagogijska istraživanja 8 (1)*, 171 – 183
6. Bartulović, M. (2013). Test konfrontacije: rodna dimenzija interkulturalnog obrazovanja. *Pedagogijska istraživanja, 10 (2)*, 265 – 283.
7. Bayne, E. (2009). Gender pedagogy in Swedish pre-schools: an overview. *Gender issues, 26(2)*, 130-140. Preuzeto 3.3.2018. sa <https://link.springer.com/article/10.1007/s12147-009-9076-x>
8. Belamarić, J. (2010). Ružičasto i plavo – rodno osviješten odgoj u vrtiću. *Dijete, vrtić obitelj 58*.
9. Boneta, Ž. (2007). Konfesionalnost i (dez)integracija višeetničkih područja. *Migracijske i etničke teme, 23 (4)*, (str.409-422). Preuzeto 17.5.2018 s <https://hrcak.srce.hr/21699>

10. Cardona i sur. (2009). *To address gender equality since the preschool education: research and practices*. Preuzeto 8.5.2017. sa https://www.ucy.ac.cy/unesco/documents/.../Cardona_paper.pdf
11. Čačić-Kumpes, J., Gregurović, M. i Kumpes, J. (2014). Generacijske razlike u odnosu prema etničkoj različitosti: stavovi hrvatskih srednjoškolaca i njihovih roditelja. *Revija za sociologiju*, 44 (3), (str.235-285.) Preuzeto 20.3.2018. sa <https://doi.org/10.5613/rzs.44.3.2>
12. Črpić, G., Sever I., i Mravunac, D. (2010). Žene i muškarci: Egalitarnost na egzistencijalnoj i kolizija u svjetonazorskoj ravni. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 19 (1-2 (105-106)), (str.69-89). Preuzeto 1.6.2018. sa <https://hrcak.srce.hr/file/79789>
13. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske (2011). *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine*.
14. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske (2017). *Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2017*.
15. Galić, B. (2004). Seksistički diskurs rodnog identiteta. *Socijalna ekologija*. Vol. 13 (2004.), No. 3-4 305-324.
16. Galić, B. (2004). Seksistički diskurs rodnog identiteta. *Socijalna ekologija*, 13 (3-4), 305-324. Preuzeto 10.4.2018. s <https://hrcak.srce.hr/47822>
17. Galić, B. (2009). Društvena uvjetovanost rodne diskriminacije, u: Kamenov, Ž i Galić B (ur.): *Percepcija, iskustva i stavovi o rodnoj diskriminaciji u Republici Hrvatskoj* (str 9-28). Zagreb: Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske.
18. Galić, B. (2012). Promjena seksističkog diskursa u Hrvatskoj?: Usporedba rezultata istraživanja 2004. i 2010. godine. *Socijalna ekologija* Vol. 21 (2012.), No. 2 155-178.
19. Giddens, A. (2007). *Sociologija*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
20. Gullberg, A. i sur. (2017). Pre-Service Teachers' Views of the Child—Reproducing or Challenging Gender Stereotypes in Science in Preschool. *Research in science education*, 1-25. Preuzeto 10.04.2018. sa <https://link.springer.com/article/10.1007/s11165-016-9593-z>

21. Haralambos, M. i Holborn, M. (2002). *Sociologija: Teme i perspektive*. Zagreb: Golden marketing.
22. Hogan, V. (2013). *Revisiting the 'teachers' gaze': have we changed how we 'see' gender in early childhood education?* Preuzeto 15.3.2018. sa <http://aut.researchgateway.ac.nz/handle/10292/7110>
23. Jugović, I, Kamenov, Ž. (2009) Rodna (ne)ravnopravnost i diskriminacija u obiteljskim odnosima, u Kamenov, Ž i Galić B (ur.): *Percepcija, iskustva i stavovi o rodnoj diskriminaciji u Republici Hrvatskoj* (str 28-38). Zagreb: Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske
24. Jugović, I. (2010). Što se mjeri pod pojmom rodnih uloga? Pregled i evaluacija skala rodnih uloga i stavova o rodnim ulogama. *Suvremena psihologija*, 13 (1), 113-135. Preuzeto 3.5.2018. s <https://hrcak.srce.hr/83030>
25. Jugović, I., & Ančić, B. (2013). Effects of religiosity and spirituality on gender roles and homonegativity in Croatia and Slovenia. *Spirituality of Balkan women breaking boundaries: The voices of women of ex-Yugoslavia*, 91-115. Preuzeto 2.5.2018. sa https://www.researchgate.net/profile/Branko_Ancic/publication/265685605
26. Jugović, I., Baranović, B. (2009) Percepcija, iskustvo i stavovi o rodnoj (ne)ravnopravnosti u obrazovanju, u Kamenov, Ž i Galić B (ur.): *Percepcija, iskustva i stavovi o rodnoj diskriminaciji u Republici Hrvatskoj* (str. 143-165). Zagreb: Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske.
27. Jukić, R. (2013). „Ženska pedagogija“ i feminizacija nastavničke struke kao čimbenici skrivenog kurikula. *Školski vjesnik*, 62 (4), 541-558. Preuzeto 1.4.2018. s <https://hrcak.srce.hr/112417>
28. Kamenov, Ž.; Galić, B. (ur). (2011). *Rodna ravnopravnost i diskriminacija u Hrvatskoj: Istraživanje ‘Percepcija, iskustva i stavovi o rodnoj diskriminaciji u Republici Hrvatskoj’*. Zagreb: Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske
29. Leinert Novosel, S. (2018). Društveni položaj žena u Republici Hrvatskoj: žena i obitelj (1999.–2016.). *Politička misao: časopis za politologiju*, 55(1), 53-72. Preuzeto 3.6.2018. sa https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=289950

30. Lindsey, L. L. (2015). *Gender roles: a sociological perspective*. New York: Routledge
31. Marinović Jerolimov, D. i Ančić, B. (2014). Religioznost i stavovi prema seksualnosti i braku odrasle populacije u Hrvatskoj. *Društvena istraživanja*, 23 (1), 111-132. Preuzeto 20.5.2018. sa: <https://doi.org/10.5559/di23.1.06>
32. Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku (2018). *Analiza pristupačnosti, kvalitete, kapaciteta i financiranja sustava ranoga i predškolskog odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku.
33. Oncu, E. C., i Unluer, E. (2012). Preschooler's Views About Gender Related Games and Toys. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 46. Preuzeto 1.4.2018. sa https://www.researchgate.net/profile/Elif_Oncu/publication/271889341_Preschooler's_Views_About_Gender_Related_Games_and_Toys/links/56ea9ae408ae9405b4ce79a2.pdf
34. Pavlović Breneselović, D. i Krnjaja, Ž. (2016). Discourses on gender in early childhood education and care (ECEC) setting: Equally discriminated against. Pribavljeno 16.3.2018., sa <https://www.degruyter.com/downloadpdf/j/jped.2016.7.issue-2/jped-2016-0011/jped-2016-0011.pdf>
35. Peeters, J. (2007). Including Men in Early Childhood Education: Insights from the European Experience. *NZ Research in Early Childhood Education*. Vol. 10, 2007. Pribavljeno 15.04.2018. sa: <http://stop4-7.be/files/janpeeters10.pdf>
36. Sekulić, D. (2012). Društveni okvir i vrijednosni sustav. *Revija za sociologiju*, 42 (3), 231-275. Preuzeto 14.5.2018. sa: <https://doi.org/10.5613/rzs.42.3.1>
37. Sekulić, D. (2014) *Identitet i vrijednosti. Sociološka studija o hrvatskom društvu*. Zagreb: Politička kultura.
38. Sinovčić, P., Milavić, B. i Trut, V. (2016). Odnos religioznosti, stavova o nacionalizmu i o rodnim ulogama s postmaterijalističkim vrijednostima

- splitskih srednjoškolaca. *Revija za sociologiju*, 46 (1), 5-31. Preuzeto 15.5.2018 sa: <https://doi.org/10.5613/rzs.46.1.1>
39. Sobol, G. (2010). Ravnopravnost spolova u odgoju i obrazovanju. U: Macelaru, M. i Tešija, J. (ur): *Obrazovanje za rodnu jednakost* (str.16-18). Tenja: Ženska udruga „Izvor“.
40. Stockard, J. (2006). Gender socialization. U: Chafet, J. Saltzman (ur.): *Handbook of the Sociology of Gender*. Springer Science & Business Media.
41. Tatar, M., i Emmanuel, G. (2001). Teachers' perceptions of their students' gender roles. *The Journal of Educational Research*, 94(4), 215-224. Preuzeto 5.3.2018. sa <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00220670109598755>
42. Ugovor između Svete Stolice i Republike Hrvatske o suradnji na području odgoja i kulture. 19. 12. 1996.
43. Ured za ravnopravnost spolova Vlade RH (2007). *Pojmovnik rodne terminologije prema standardima EU*. Ured za ravnopravnost spolova Vlade RH.
44. Ured za ravnopravnost spolova: *Rodno osviještena politika u obrazovanju*. *Preporuka CM/Rec (2007)13 i Memorandum s objašnjenjima* (2010), Zagreb: Vlada RH, Ured za ravnopravnost spolova.
45. Wenz, S. E., Olczyk, M., i Lorenz, G. (2016). Measuring Teachers' Stereotypes in the NEPS. Preuzeto 12.5.2018. sa https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2999297
46. Wharton, A. S. (2005). *The sociology of Gender: An Introduction to Theory and Research*. Oxford: Blackwell Publishing.
47. Wienclaw, R.A. (2011). Feminist Theories of Gender Inequality U: *Gender roles and equality* (str.95-103). Pasadena: Salem Press.
48. Wienclaw, R.A. (2011). Gender Differences: Biology & Culture. U: *Gender roles and equality* (str.15-24). Pasadena: Salem Press.
49. Wienclaw, R.A. (2011). Gender in the Classroom. U: *Gender roles and equality* (str.119-127). Pasadena: Salem Press.

8. PRILOZI

Prilog 1.: Upitnik

ANKETNI UPITNIK

POŠTOVANE ODGAJATELJICE! OVIM ANONIMNIM UPITNIKOM ŽELIMO ISPITATI VAŠE NEKE VAŠE STAVOVE O RODNOJ JEDNAKOSTI U ODGOJNO-OBRAZOVNOJ PRAKSI. REZULTATI ĆE BITI KORIŠTENI **ISKLJUČIVO ZA IZRADU DIPLOMSKOG RADA NA UČITELJSKOM FAKULTETU U RIJECI**, ODNOSNO U **ZNANSTVENE SVRHE**. ANKETA JE DOBROVOLJNA I U SVAKOM TRENUTKU MOŽETE ODUSTATI OD ISPUNJAVANJA UPITNIKA. MOLIMO VAS DA ISKRENO ODGOVORITE NA PITANJA (**ZAOKRUŽIVANJEM JEDNOG BROJA**).

U KOJOJ MJERI SE SLAŽETE S NAVEDENIM TVRDNJAMA (1- UOPĆE SE NE SLAŽEM, 2- UGLAVNOM SE NE SLAŽEM, 3-NITI SE SLAŽEM, NITI SE NE SLAŽEM, 4- UGLAVNOM SE SLAŽEM, 5- U POTPUNOSTI SE SLAŽEM)?

1. AKO JE U BRAKU ZAPOSLEN SAMO JEDAN SUPRUŽNIK, PRIRODNIJE JE DA JE TO MUŠKARAC.	1	2	3	4	5
2. ŽENE SU PO PRIRODI POGODNIJE ZA KUĆANSKE POSLOVE.	1	2	3	4	5
3. PODIZANJE DJECE JE VIŠE MAJČINSKA DUŽNOST NEGO DUŽNOST OCA.	1	2	3	4	5
4. ZA MATERIJALNU SIGURNOST I OSJEĆAJE DJETETA TREBAJU PODJEDNAKO SKRBITI I OTAC I MAJKA.	1	2	3	4	5
5. ŽENE TREBAJU OBAVLJATI POSLOVE KOJE MUŠKARCI NE OBAVLJAJU ILI KOJE SU NAPUSTILI.	1	2	3	4	5

U KOJOJ MJERI SE SLAŽETE S NAVEDENIM TVRDNJAMA (1- UOPĆE SE NE SLAŽEM, 2- UGLAVNOM SE NE SLAŽEM, 3-NITI SE SLAŽEM, NITI SE NE SLAŽEM, 4- UGLAVNOM SE SLAŽEM, 5- U POTPUNOSTI SE SLAŽEM)?

6. DJEVOJČICE SU BOLJI VOĐE NEGO DJEČACI.	1	2	3	4	5
7. DJEČACI TREBAJU VIŠE DISCIPLINE NEGO DJEVOJČICE.	1	2	3	4	5
8. ZADIRKIVANJE DJEVOJČICA PRIRODAN JE DIO PONAŠANJA DJEČAKA TE GA NE TREBA SHVAĆATI KAO VELIK PROBLEM.	1	2	3	4	5
9. DJEVOJČICE IMAJU VIŠE SMISLA ZA ESTETIKU I UREĐENJE PROSTORA OD DJEČAKA.	1	2	3	4	5
10. POTICANJE DJEČAKA NA POKAZIVANJE OSJEĆAJA JE DUGOROČNO ŠTETNO ZA NJIH.	1	2	3	4	5
11. DJEVOJČICE BI TREBALE BITI TIŠE I MIRNIJE NEGO DJEČACI.	1	2	3	4	5

U KOJOJ MJERI SE SLAŽETE S NAVEDENIM TVRDNJAMA (1- UOPĆE SE NE SLAŽEM, 2- UGLAVNOM SE NE SLAŽEM, 3-NITI SE SLAŽEM, NITI SE NE SLAŽEM, 4- UGLAVNOM SE SLAŽEM, 5- U POTPUNOSTI SE SLAŽEM)?

12. ODGAJATELJI IMAJU VAŽNU ULOGU U PROMICANJU RODNE JEDNAKOSTI KOD DJECE.	1	2	3	4	5
13. ODGAJATELJI BI TREBALI KORISTITI RODNO NEUTRALNE MATERIJALE U SVOM RADU.	1	2	3	4	5
14. MUŠKARCI I ŽENE DANAS SU RAVNOPRAVNI I NE TREBAMO SE TIME POSEBNO BAVITI U VRTIĆU.	1	2	3	4	5
15. UVOĐENJE ELEMENATA RODNE JEDNAKOSTI U RANI I PREDŠKOLSKI ODGOJ I OBRAZOVANJE MOŽE BITI ŠTETNO ZA RAZVOJ DJECE.	1	2	3	4	5
16. DJECA RODNE ULOGE UČE U SVOJOJ OBITELJI I MI SE KAO ODGAJATELJI NE TREBAMO MIJEŠATI.	1	2	3	4	5
17. RODNA JEDNAKOST DJECE TREBALA BI BITI INTEGRIRANA U KURIKULUM VRTIĆA.	1	2	3	4	5
18. ODGAJATELJI BI TREBALI BITI VIŠE EDUCIRANI PO PITANJU RODNE JEDNAKOSTI KROZ INICIJALNO OBRAZOVANJE (FAKULTET).	1	2	3	4	5
19. VIŠE MUŠKIH ODGAJATELJA UNAPRIJEDILO BI RODNU JEDNAKOST U VRTIĆIMA.	1	2	3	4	5
20. UVOĐENJE ELEMENATA RODNE JEDNAKOSTI U RANI I PREDŠKOLSKI ODGOJ I OBRAZOVANJE UGROZILO BI OBITELJSKE VRIJEDNOSTI U NAŠEM DRUŠTVU.	1	2	3	4	5
21. ODGAJATELJI BI TREBALI BITI VIŠE EDUCIRANI PO PITANJU RODNE JEDNAKOSTI KROZ STRUČNO USAVRŠAVANJE (SEMINARE, PREDAVANJA, RADIONICE).	1	2	3	4	5

22. KOLIKO STE ZAINTERESIRANI ZA PITANJE RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA U DRUŠTVU?

1. IZRAZITO ME ZANIMA OVA TEMA (PRATIM ZAKONSKE I DRUGE PROPISE)
2. PRILIČNO ME ZANIMA OVA TEMA (PRATIM MEDIJE – TV, NOVINE, INTERNET)
3. SLABO, BAŠ NE PRATIM TU PROBLEMATIKU
4. UOPĆE ME TO NE ZANIMA

23. KOLIKO IMATE GODINA? _____

24. KOLIKO IMATE GODINA RADNOG STAŽA KAO ODGAJATELJ/ICA?

25. KOJI JE VAŠ STUPANJ OBRAZOVANJA?

1. SREDNJA ŠKOLA
2. VIŠA ŠKOLA (STRUČNI PREDDIPLOMSKI STUDIJ RPOO)
3. SVEUČILIŠNI PREDDIPLOMSKI STUDIJ RPOO
3. DIPLOMSKI STUDIJ RPOO

26. VAŠ TRENUTNI STATUS U VRTIĆU JE?

1. ODGAJATELJ/ICA – PRIPRAVNIK/CA
2. ODGAJATELJ/ICA
3. ODGAJATELJ/ICA – MENTOR/ICA
4. ODGAJATELJ/ICA – SAVJETNIK/CA

JESTE LI ZAVRŠILI EDUKACIJU ZA PROVOĐENJE PROGRAMA OBOGAĆENOG SPECIFIČNIM SADRŽAJIMA?

27. PROGRAM RANOG UČENJA STRANOG JEZIKA	DA	NE
28. PROGRAM OBOGAĆEN SPECIFIČNIM SADRŽAJIMA IZ SPORTA	DA	NE
29. PROGRAM OBOGAĆEN VJERSKIM ODGOJEM	DA	NE
30. JESAM, ZA PROGRAM KOJI NIJE NAVEDEN (UPISATI KOJI:)	DA	NE

31. RADITE LI TRENUTNO U ODGOJNO-OBRAZOVNOJ SKUPINI KOJA PROVODI TU VRSTU PROGRAMA?

1. DA (UPISATI KOJI PROGRAM) _____
2. NE

HVALA VAM NA SURADNJI!